

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**AR LIETAS VEŠANU SAISTĪTO IZDEVUMU ATLĪDZINĀŠANA
LIETAS DALĪBNIKĒM CIVILPROCESĀ**

BAKALaura DARBS

Darba autore: **Rūta Zemtore**

Studenta apliecības Nr.: rz19027

Darba vadītāja: Docente, Dr.iur. Daina Ose

RĪGA 2022

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba tēma ir "Ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšana lietas dalībniekiem civilprocesā". Tiesāšanās izdevumi, tai skaitā ar lietas vešanu saistītie izdevumi civilprocesā ierobežo Satversmē garantētās personas tiesības aizstāvēt savas tiesības un intereses taisnīgā tiesā. Laikam ejot, attīstoties tehnoloģijām un mainoties paradumiem, ir nepieciešams modernizēt Civilprocesa likuma regulējumu, lai padarītu tiesu pieejamāku un pēc iespējas mazāk ierobežotu personu intereses.

Bakalaura darba mērķis ir izpētīt ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanu lietas dalībniekiem civilprocesā un sniegt priekšlikumus normatīvā regulējuma pilnveidošanai.

Bakalaura darba rezultātā autore konstatē problēmas spēkā esošajā regulējumā un izsaka priekšlikumus veikt grozījumus Civilprocesa likuma 44.pantā un izdot jaunus Ministru kabineta noteikumus.

Atslēgvārdi: civilprocess, tiesāšanās izdevumi, ar lietas vešanu saistītie izdevumi, izdevumu atlīdzināšana, juridiskā palīdzība, procesuālās ekonomijas princips

ANNOTATION

Theme of bachelor thesis is “Reimbursement of costs related to the proceedings to the parties in civil proceedings”. Costs of adjudication, including expenses related to the conduct of a case in civil proceedings, restrict the right of a person guaranteed by the Satversme to defend his or her rights and interests in a fair court. As time goes on, with the development of technology and changing habits, it is necessary to modernize the regulation of the Civil Procedure Law in order to make the interests of the judiciary more accessible and as little as possible restricted.

The aim of the bachelor's thesis is to study the reimbursement of costs related to the conduct of the case to the participants in the case in civil proceedings and to provide proposals for the improvement of the regulatory framework.

As a result of the bachelor's thesis, the author identifies problems in the current regulation and makes proposals to make amendments to Article 44 of the Civil Procedure Law and to issue new regulations of the Cabinet of Ministers.

Keywords: civil proceedings, costs of adjudication, costs related to conducting a matter, reimbursement of expenses, legal aid, principle of procedural economy

SATURS

Ievads.....	5
1. Ar lietas vešanu saistīto izdevumu vieta un nozīme tiesāšanās izdevumu institūtā.....	7
2. Īpašie ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas gadījumi.....	16
2.1. Izdevumi sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm	16
2.2. Ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi	18
2.3. Izdevumi par tulka palīdzību tiesas sēdē	22
3. Izdevumu, kas saistīti ar juridisko palīdzību, atlīdzināšanas īpatnības	25
3.1. Izdevumi par advokāta palīdzību	25
3.2. Izdevumi par valsts nodrošināto juridisko palīdzību	34
Kopsavilkums	38
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	40

IEVADS

Satversmes 92.pants noteic, ka ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Tomēr šīs tiesības nav absolūtas, jo katrā procesā ir jāērēķinās ar tiesāšanās izdevumu samaksu. Protams, ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšana nav katra procesa sastāvdaļa, jo puses rīkojas pēc saviem ieskatiem jeb saskaņā ar dispozitivitātes principu, piemēram, pieaicinot advokātu juridiskās palīdzības sniegšanai vai vedot lietu pašam. Taču pēc praksē gūtiem novērojumiem autore secina, ka ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas lūgums no pusēm ir ikdienā regulāri novērojama parādība.

Bakalaura darba “Ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšana lietas dalībniekiem civilprocesā” aktualitāte skaidrojama ar to, ka ik dienu noris tiesvedības, un to neatņemama sastāvdaļa ir nolēmuma taisīšana, kurā tiesa izlemj jautājumu par tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanu, tajā skaitā arī ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanu, ja pusēm tādi radušies. Civilprocesa likums ir nemitīgā attīstības procesā, lai tas spētu lietas dalībniekiem nodrošināt efektīvu procesa norisi, tajā skaitā ievērojot procesuālās ekonomijas, sacīkstes un dispozitivitātes principu. Tiesāšanās izdevumu institūts arī ir aktualizējams atbilstoši šī laika tendencēm un paradumiem, lai tiesvedība noritētu pēc iespējas ekonomiskāk, ievērojot lietas dalībnieku intereses.

Pētnieciskā darba mērķis ir izpētīt ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanu lietas dalībniekiem civilprocesā.

Darba mērķa sasniegšanai autore izvirza šādus uzdevumus:

1. Izpētīt ar lietas vešanu saistīto izdevumu vietu un nozīmi tiesāšanās izdevumu institūtā.
2. Aplūkot ar lietas vešanu saistīto izdevumu veidus civilprocesā.
3. Analizēt īpašo ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas gadījumus.
4. Izzināt un analizēt juridiskās palīdzības atlīdzināšanas lietas dalībniekiem īpatnības, juridiskos aspektus un problemātiku.
5. Izpētīt tiesu praksi un judikatūru, kas saistīta ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanu.
6. Noskaidrot, vai un kā Latvijas Civilprocesa likumā ietvertais regulējums par tiesāšanās izdevumiem un to atlīdzināšanu lietas dalībniekiem atšķiras no Igaunijas un Lietuvas Civilprocesa kodeksa regulējumiem.
7. Apkopot secinājumus un izvirzīt priekšlikumus.

Bakalaura darbs sastāv no trīs nodaļām, piecām apakšnodaļām, kopsavilkuma un izmantotās literatūras un avotu saraksta.

Pirmajā nodaļā apskatīta un raksturota ar lietas vešanu saistīto izdevumu vieta un nozīme tiesāšanās izdevumu institūtā, izmantojot aprakstošo, vēsturisko un salīdzinošo pētniecības metodi. Otrajā nodaļā analizēti īpašie ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas gadījumi, izmantojot analītisko un salīdzinošo metodi. Trešā nodaļa veltīta ar juridisko palīdzību saistītiem izdevumiem, analizējot to atlīdzināšanas īpatnības, problemātiku un apkopojot tiesu praksi, izmantojot analītisko un salīdzinošo pētniecības metodi.

Darbā tika izmantoti dažādi informācijas avoti – Latvijas un ārvalstu normatīvie akti, normatīvo aktu komentāri, zinātniskās publikācijas, avoti internetā un tiesu prakses materiāli.

1. AR LIETAS VEŠANU SAISTĪTO IZDEVUMU VIETA UN NOZĪME TIESĀŠANĀS IZDEVUMU INSTITŪTĀ

Ikviena cilvēka tiesības aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā paredz Latvijas Republikas Satversmes¹ 92.pants. Taču šīs tiesības nav absolūtas un ir ierobežojamas. Vēršanās tiesā ar prasību vienmēr ir saistīta ar nepieciešamību ievērot virkni normatīvajos aktos ietvertos priekšnoteikumus un rēķināties ar noteiktām procesuālajām izmaksām. Tiesāšanās izdevumu regulējums ir katras nacionālās valsts kompetencē, un šo maksājumu pozīcijas, kā arī apmēri ir atkarīgi no katras valsts politikas nodokļu un nodevu sistēmas veidošanā.²

Tiesāšanās izdevumi civillietās ir ar likumu noteiktie obligātie maksājumi par noteiktu procesuālo darbību izdarīšanu, procesuālo dokumentu pieņemšanu vai to izdošanu tiesā, un arī maksājumi, kuri pusēm rodas sakarā ar lietas vešanu tiesā.³ Likumdevējs jēdzienā “tiesāšanās izdevumi” ir ietvēris 1) tiesas izdevumus; 2) drošības naudu un 3) ar lietas vešanu saistītos izdevumus.⁴ Jāatzīmē, ka Igaunijas Civilprocesa kodekss⁵ tiesāšanās izdevumus iedala divās daļās - tiesas izdevumos un ārpus tiesas izdevumos. Domājams, ka ārpus tiesas izdevumi ir tie, ko Latvijas regulējumā saprotam kā ar lietas vešanu saistītos izdevumus. Savukārt Lietuvas Civilprocesa kodekss⁶ paredz, ka tiesvedības izmaksas sastāv no zīmognodevas un procesa izmaksām.

Vēsturiski tiesāšanās izdevumu jēdziens bija tiesu izdevumi un ar tiem bija jāsaprot viena prāvnieka izdevumus civilprocesa vešanai, kurus tam bija tiesība prasīt no pretējās puses, ja pēdējā prāvu zaudē. Pie tiesu izdevumiem vārda šaurākā nozīmē piederēja: 1) zīmognodeva; 2) tiesu nodeva; 3) kancelejas nodeva; 4) lietvedības izmaksas un 5) lokšņu nodeva. Turpretim tiesu izdevumos vārda plašākā nozīmē, t.i., tiesāšanās izdevumos vēl ietilpa: 6) atlīdzība par lietas vešanu. Atlīdzība par lietas vešanu, kā norāda profesors V.Bukovskis, ir varbūtējo izdevumu atmaksa par advokāta pieaicināšanu padoma došanai vai lietas aizstāvēšanai. Arī bez advokāta pieaicināšanas pusei, kas griežas vai tiek aicināta pie tiesas, rodas lielāki vai mazāki izdevumi (atraušānās no darba, izbraukumi uz citu pilsētu, konsultācijas ar advokātiem u.tml.). Ņemot vērā šos varbūtējos izdevumus, likums dod tiesību

¹Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [15.04.2022. red.]

²Ose D. Valsts nodevas regulējuma atsevišķie aspekti un prakses īpatnības civilprocesā. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/JUZK-79-2021/juzk.79.25_Ose.pdf [aplūkots 02.05.2022.]

³Civilprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa). Otrās papildinātās izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs Prof.K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016, 122.lpp.

⁴Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [26.02.2022. red.]

⁵Estonian Code of Civil Procedure. Igaunijas Civilprocesa kodekss. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/109102013011> [aplūkots 23.04.2022.]

⁶Lietuvas Republikos civilinio proceso kodeksas [Lietuvas Civilkodekss]. Pieejams: <https://www.infolex.lt/ta/77554> [aplūkots 10.05.2022.]

pusei, kas lietu vinnē, pieprasīt no otras puses atlīdzību par lietas vešanu pēc sevišķi noteiktas takses. Taču tajā pat laikā norāda, ka pie tiesu izdevumiem nepieder dažādi citi izdevumi, pat ja tie faktiski saistīti ar lietu, kā, piem.: 1) ceļa izdevumi prāvnieku vai viņu pilnvarnieku braucieniem, uzturēšanās izdevumi pilsētā, kurā atrodas tiesa; [...] 4) izdevumi par konsultācijām ar advokātiem.⁷ Autore saskata pretrunu, jo, piemēram, pušu izdevumi, kas rodas no izbraukumiem uz citu pilsētu ir atlīdzināmi pēc noteiktas takses, taču nav pieskaitāmi pie tiesu izdevumiem. Secināms, ka Civilprocesa likuma modernizācijas procesā ir konkretizēts tiesāšanās izdevumu regulējums, attiecīgi – kādi izdevumi pieder pie katra ar lietas vešanu saistīto izdevumu veida un kādā kārtībā tie ir atlīdzināmi. Tas ir papildināts, paredzot lietas dalībniekiem iespēju atgūt izdevumus, kas tiem varēja rasties, taču likums neparedz atlīdzināt iepriekš minētos izdevumus par “atraušanos no darba”. Domājams, ka šādu izdevumu atlīdzināšana varētu būt pretrunā samērīguma un procesuālās ekonomijas principam.

Tiesāšanās izdevumi civilprocesā saprotami plašākā un šaurākā nozīmē. Civilprocesa likuma 4.nodaļā un 33.pantā nosaukti tiesāšanās izdevumi šaurākā nozīmē. Šiem izdevumiem raksturīgas divas pazīmes: 1) tie attiecīgiem lietas dalībniekiem obligāti jāiemaksā valsts vai citu institūciju, kā arī advokātu ienākumos; 2) tie ir atlīdzināmi, ja tiesas nolēmums taisīts lietas dalībniekam par labu, vai arī būtu atlīdzināmi, ja vien lietas dalībnieks, kam ir atlīdzināšanas pienākums, nebūtu atbrīvots no tiesāšanās izdevumu maksas.⁸ Tādējādi tiesas process samērā vienkāršā prasībā var sadārdzināties un radīt strīda pusēm izdevumus, kas neatbilst samērīguma un taisnīguma principa prasībām, kā arī neapšaubāmi tiek aizskarts tiesas pieejamības princips. Tiesas izdevumos ietvertie maksājumi, ko taisījis prasītājs, ir vairāk paredzami un kontrolējami, tādējādi atbildētājs var jau pirms prasības celšanas tiesā prognozēt iespējamo maksājumu daļu, kuru viņam, ja process tiks zaudēts, nāksies atlīdzināt prasītājam. Savukārt ar lietas izskatīšanu saistītie izdevumi un ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir pārsvarā neprognozējami pirms civillietas ierosināšanas, un nereti atlīdzināmās summas lietas dalībnieks uzzina tikai pēc sprieduma taisīšanas.⁹

Eiropas Tiesību institūta (ELI) un Starptautisko privāttiesību unifikācijas institūta (UNIDROIT) kopīgi izstrādātie Eiropas Civilprocesa noteikumi¹⁰ ir paredzēti Eiropas Savienības dalībvalstīm kā ieteikuma tiesības. To mērķis ir līdzsvarot civilprocesā pušu

⁷Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 415.-416., 419.lpp.

⁸Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 123.lpp.

⁹Ose D. Tiesāšanās izdevumu atlīdzināšana un atbrīvošana no tiesas izdevumiem. Jurista Vārds, 2009, Nr.24/25. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/193284-tiesasanas-izdevumu-atlidzinasana-un-atbrivosana-no-tiesas-izdevumiem/> [aplūkots 01.05.2022.]

¹⁰Model European Rules of Civil Procedure. Pieejams: https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf [aplūkots 03.05.2022.]

privātās intereses ar visas sabiedrības interesēm. Lai to īstenotu, Eiropas Civilprocesa noteikumi ir balstīti uz lietas pārvaldības tiesisko ideju, no kuras ir atvasināti vairāki tai raksturīgi civilprocesa principi – visupirms tas ir sadarbības princips, kā arī ar to cieši saistītie samērīguma un pušu līdztiesības principi. Noteikumu autori norādījuši, ka lojāla sadarbība starp tiesnesi, pusēm un viņu advokātiem ir pamatnoteikums, kas raksturo mūsdienīgu pieeju civilajai tiesvedībai.¹¹ Eiropas Civilprocesa noteikumu 2.pants noteic, ka pusēm, to advokātiem un tiesai ir jāsadarbjas, lai veicinātu taisnīgu, efektīvu un ātru strīda risinājumu. Šajā sadarbības principā ir ietverts arī pušu pienākums izvairīties no nevajadzīgiem strīdiem un izmaksām. Sadarbības principam ir nozīme arī tiesāšanās izdevumu sadalē. Pēc tam, kad tiek pieņemts nolēmums, tiesnesis izlemj arī jautājumu par procesuālo izdevumu sadali. Latvijā ir ierasts uzskatīt, ka procesuālo izdevumu sadale ir atkarīga no lietas iznākuma, taču mūsdienās tas vairs nav vienīgais kritērijs, kas tiek ņemts vērā. Tiesnesis papildus vērtē arī to, kā civillietas izskatīšanas gaitā puses un viņu advokāti ir izpildījuši savu sadarbības pienākumu.¹² Pēc autores domām, šī sadarbība izpaužas kā godprātīga procesuālo pienākumu pildīšana un tiesību izmantošana, kā arī lietas dalībniekiem izrādot cieņpilnu attieksmi gan vienam pret otru, gan pret tiesu.

Jāpiemin arī ir šo noteikumu 8.pants, kurā teikts, ka tiesvedības izmaksām, cik vien iespējams, vajadzētu būt saprātīgām un samērīgām ar prasības summu, konkrētās tiesvedības veidu un sarežģītību un to nozīmi pusēm. Tiesai ir jāuzņemas aktīva loma, palīdzot pusēm saglabāt samērīgas tiesvedības izmaksas. Autores ieskatā šie saprātīguma un samērības principi ir ietverti arī Civilprocesa likuma 44.pantā, kas paredz ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas noteikumus. Tas izpaužas kā, piemēram, izdevumiem par advokāta palīdzību likumdevējs ir noteicis atlīdzināmās summas vadoties pēc prasības summas, un paredzējis tiesas tiesības noteikt mazāku apmēru atlīdzināmo izdevumu samaksai. Kā arī Ministru kabineta noteikumos paredzētie atlīdzināmo izdevumu maksimālie tarifi.

Eiropas Civilprocesa noteikumu 12.nodaļa veltīta tiesvedības izmaksām, uzsverot to nozīmi un būtiskumu no diviem aspektiem. Pirmkārt, iespējamās tiesvedības izmaksas un iespēja, ka tās var piedzīt no pretējās puses, bieži ir ļoti svarīgi stimuli attiecībā uz procesā iesaistīto pušu procesuālo rīcību, taču šos stimulus ne vienmēr ņem vērā valstu likumdevēji, jo izmaksu jautājumi bieži ir tiesas pieejamības pamatā. Otrkārt, prasījumi par izmaksu atlīdzināšanu ļoti bieži veido ievērojamu procentuālo daļu no prasības jeb strīdus summas. Autore piekrīt noteikumu komentārā paustajam uzskatam, ka puses rīkojas tā, lai tiesvedības

¹¹ Laviņš A. Tiesneša un advokāta lomas attīstība modernajā civilprocesā. Jurista Vārds, 2021, Nr.36. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/279447-tiesnesa-un-advokata-lomas-attistiba-modernaja-civilprocesa/> [aplūkots 03.05.2022.]

¹² Ibid.

izmaksas varētu piedzīt no zaudējušās puses, kā piemēru tam var minēt tiesību lietas vešanai pieaicināt zvērinātu advokātu, nevis jebkuru juristu.

Šo noteikumu 240.pants atkārtoti uzsver, ka procesa izdevumiem ir jābūt saprātīgiem un samērīgiem. Atbildība par šā noteikuma ievērošanu gulstas ne tikai uz lietas dalībniekiem, bet arī uz likumdevēju – valsts tiesību aktos noteiktajos tarifos, kas paredz, piemēram, tulka vai juridiskās palīdzības izdevumu atlīdzināšanas kārtību, ir jābūt ievērotam samērības un saprātīguma principam. Kā jau iepriekš tika norādīts, Latvijā šie tarifi ir noteikti vairākos Ministru kabineta noteikumos.

Ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir viens no tiesāšanās izdevumu veidiem civilprocesā, kas regulēti Civilprocesa likuma 4.nodaļā. Tie uzskaitīti 33.panta trešajā daļā – ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir: 1) izdevumi par advokāta palīdzību; 2) izdevumi sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm; 3) ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi; 4) izdevumi par valsts nodrošināto juridisko palīdzību un 5) izdevumi par tulka palīdzību tiesas sēdē.

Būtiskas atšķirības saskatāmas ar Igaunijas regulējumu. Piemēram, Igaunijas Civilprocesa kodeksā noteikts, ka ārpusstiesas izdevumi ir: 1) pušu pārstāvju un padomdevēju izmaksas; 2) ceļa, pasta, sakaru, izmitināšanas un tamlīdzīgas izmaksas, kas radušās procesā iesaistītajām pusēm; 3) tiesvedības dalībnieku nesaņemtā darba samaksa; 4) likumā paredzētās pirmstiesas procesa izmaksas, ja vien prasība nav iesniegta vēlāk kā sešus mēnešus pēc pirmstiesas procedūras pabeigšanas; 5) tiesu izpildītāja atlīdzība par prasības nodrošināšanu un nolēmuma par prasības nodrošināšanu izpildes izmaksas; 5¹) tiesu izpildītāja atlīdzība par procesuālo dokumentu izsniegšanu; 6) juridiskās palīdzības pieteikuma izskatīšanas izmaksas, sedzot procesa izdevumus; 7) maksājuma uzdevuma paātrinātās apstrādes izmaksas un 8) izdevumi par piedalīšanos samierināšanas procesā, ja tiesa ir likusi pusēm tajā piedalīties. Šajā uzskaitījumā saskatāmas vairākas atšķirības ar Latvijas regulējumu, piemēram, izdevumi par tiesvedības dalībnieku nesaņemto darba samaksu. Domājams, ka Igaunija, paredzot šo izdevumu atlīdzināšanu, ir “soli priekšā” Latvijai. To varētu pamatot ar pieņēmumu, ka lietas dalībnieki, zinot, ka nesaņemtā darba samaksa var tikt atlīdzināta, neizvairītos un nekavētu tiesas sēdes darba dēļ, būtu motivēti piedalīties tiesvedībā un realizēt sacīkstes principu. Taču no otras puses, tā varētu būt papildus slodze tiesai, lemjot par šo izdevumu atlīdzināšanu.

Turklāt jāatzīmē, ka Igaunijas Civilprocesa kodekss tādus izdevumus kā tulka izmaksas un izmaksas, kas saistītas ar dokumentāro un lietisko pierādījumu iegūšanu, pieskaita pie tiesas izdevumiem.

Salīdzinot Lietuvas Civilprocesa kodeksā uzskaitītos izdevumus, kas ietilpst procesa izmaksās, ar Latvijas regulējumu, kopīgi ir izdevumi advokāta palīdzības samaksai, taču

Lietuvas civilprocesā pie tiesvedības izmaksām pieder arī citi nepieciešamie un saprātīgie izdevumi. Tādējādi lietas dalībnieki var izmantot šo tiesību, izsakot tiesai lūgumu atlīdzināt dažādus citus radušos izdevumus, taču tiesas ziņā būs vērtēt, vai tie atzīstami par nepieciešamiem jeb vai bez tiem varēja iztikt, kā arī to saprātīgumu. Autores ieskatā, Latvijā šāds regulējums, paredzot atlīdzināt citus, likumā neminētus izdevumus, nav nepieciešams. Domājams, ka lietas dalībnieki šādu tiesību varētu izmantot negodprātīgi, turklāt tiesai papildus būtu jāvērtē šie pieprasītie izdevumi. Piemēram, lai aprēķinātu nesaņemto darba samaksu, būtu nepieciešama izziņa no darba devēja, kas apliecina darba tiesiskās attiecības un algas apmēru, pēc tam būtu jāaprēķina nesaņemtā samaksa, ņemot vērā patērēto laiku tiesas sēdē. Turklāt, pēc praksē gūtiem novērojumiem, tiesas sēdes ilgums var variēt no piecām minūtēm līdz divām stundām, tāpēc nesamērīgi būtu, tiesai pārbaudīt nesaņemto darba samaksu par tiesas sēdi, kas ilgusi, piemēram, trīsdesmit minūtes.

Protams, Latvijas likumdevējs noteicis šādu regulējumu ar mērķi. Tiesāšanās izdevumi civilprocesā un konkrēti ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir noteikti, lai: 1) daļēji kompensētu valstij izdevumus, kas nepieciešami tiesu darbības finansēšanai; 2) atlīdzinātu tai pusei tiesāšanās izdevumus, kuras labā taisīts tiesas nolēmums; 3) mudinātu parādniekus labprātīgi izpildīt saistības; 4) atturētu personas griezties tiesā ar nepamatotām prasībām vai prasībām par niecīgām summām.¹³

Ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir izdalīti kā atsevišķs tiesāšanās izdevumu veids. Ja, piemēram, valsts nodeva ir pastāvīgi noteikta Civilprocesa likumā, tad ir izdevumi, ar kuriem jāērķinās, tomēr tie nav atkarīgi no valsts noteikta cenrāža, bet gan no tirgus cenām. Piemēram, var būt nepieciešams apmaksāt transportu, lai nokļūtu uz tiesas sēdēm, un šeit izmaksas var atšķirties atkarībā no pakalpojuma veida un sniedzēja.¹⁴ Turklāt lietas vešanas izdevumu rašanās lielā mērā ir atkarīga no pašu lietas dalībnieku brīvas gribas: viņi, piemēram, var izvēlēties vai arī neizvēlēties advokāta pakalpojumus lietas vešanā.¹⁵

Jāņem vērā, ka ar lietas vešanu radušos izdevumus atlīdzina gan tādā gadījumā, ja prasību apmierina pilnīgi, gan tad, ja to dara daļēji, kā arī tad, ja prasītājs neuztur savus prasījumus sakarā ar to, ka atbildētājs tos pēc prasības iesniegšanas labprātīgi apmierinājis. Savukārt, ja prasība noraidīta, ar lietas vešanu saistītos izdevumus piespriež no prasītāja par labu atbildētājam. Zaudējušajai pusei izdevumi ir atlīdzina, jo tā atzīstama par tādu, kas

¹³Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 124.lpp.

¹⁴Tiesāšanās izdevumi civilprocesā. Ar ko jāērķinās? Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/289986-tiesasanas-izdevumi-civilprocesa-ar-ko-jarekinas-2017> [aplūkots 13.03.2022.]

¹⁵Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 125.lpp.

nepamatoti izvairījusies no citas personas tiesību ievērošanas un izraisījusi nepieciešamību griezties tiesā, kā arī šādus tēriņus vispār veikt.¹⁶

Ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas noteikumi uzskaitīti Civilprocesa likuma 44.pantā. Dotajam uzskaitījumam ir svarīga juridiska nozīme: vienīgi pantā minētie izdevumi ir atlīdzināmi. Citiem izdevumiem, kas radušies lietas dalībniekiem sakarā ar lietas vešanu, nav tiesisku sekū. Ar lietas vešanu saistīto izdevumu apmēri pēc vispārējā noteikuma atlīdzināmi to faktiskajā apmērā. No šī noteikuma likums nosaka divus izņēmumus: 1) advokāta palīdzības samaksai izlietoto izdevumu atlīdzība ierobežota ar apmēru, ko nevar pārsniegt; 2) ceļa un uzturēšanās izdevumi atlīdzināmi Ministru kabineta noteikto likmju apmērā.¹⁷ Autore atzīmē, ka kopš 2016.gada 31.jūlija spēkā ir arī trešais izņēmums – Ministru kabineta noteikumi Nr.346 “Noteikumi par atlīdzināmajiem tulka izdevumiem civilprocesā”¹⁸, kas nosaka maksimālos apmērus tulka izdevumiem.

Ar lietas vešanu radušos izdevumus atlīdzina tādā pašā kārtībā kā tiesas izdevumus. Šī kārtība ir regulēta Civilprocesa likuma 41.pantā, tas noteic, ka pusei, kuras labā taisīts spriedums, tiesa piespiež no otras puses visus tās samaksātos tiesas izdevumus. Gadījumos, kad prasītājs atsakās no prasības, viņš atlīdzina atbildētājam radušos tiesas izdevumus. Puse, kura zaudējusi procesā, atzīstama par tādu, kas nepamatoti izvairījusies no citas personas tiesību ievērošanas un izraisījusi nepieciešamību vērsties tiesā. Tādēļ ir loģiski, ka tai ir jānes ar to saistītie izdevumi.¹⁹

Ja prasība noraidīta, ar lietas vešanu saistītos izdevumus piespiež no prasītāja par labu atbildētājam, to paredz Civilprocesa likuma 44.panta trešā daļa. Arī profesors V.Bukovskis raksta, ka pusei ir tiesība prasīt atlīdzināt viņai tiesu un lietas vešanas izdevumus pilnā apmērā: 1) ja atbildētājs devis iemeslu prasības celšanai, 2) ja tiesa caurskatījusi un izspriedusi lietu pēc būtības, 3) ja viens no prāvniekiem vinnējis prāvu pilnā apmērā, t.i., ja prasība pilnā apmērā apmierināta vai arī pilnā apmērā noraidīta. Ja šo trīs nosacījumu trūkst, tad jautājums atrisināms citādi.²⁰ Civilprocesa likumā nav sniegts risinājums, kā rīkoties citos gadījumos, kad prasītājs izmanto savas Civilprocesa likuma 74. panta trešajā daļā noteiktās tiesības – pilnīgi vai daļēji atteikties no prasības; samazināt prasījumu apmēru, kas var rezultēties kā tiesvedības izbeigšana, vai arī tiek konstatēti citi apstākļi, kas ir pamats prasības atstāšanai bez izskatīšanas (219. un 220. pants), vai citi tiesvedības izbeigšanas pamati (223.

¹⁶Tiesas izdevumu atlīdzināšana civilprocesā. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/290790-tiesas-izdevumu-atlidzinasana-civilprocesa-2017> [aplūkots 10.04.2022.]

¹⁷Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 165.lpp.

¹⁸Noteikumi par atlīdzināmajiem tulka izdevumiem civilprocesā: Ministru kabineta 2016.gada 31.maija noteikumi Nr.346. [12.04.2022. red.]

¹⁹Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 146.lpp.

²⁰Bukovskis V. 1933, 420.-421.lpp.

pants). Šie ir gadījumi, kad lieta pēc būtības netiek izskatīta, taču saprotams, ka atbildētāja intereses ir aizskartas.²¹ Autore piekrīt paustajam viedoklim un piebilst, ka situācijā, ja atbildētāja intereses var tikt aizskartas, ir nepieciešams papildināt Civilprocesa likuma 44.panta trešo daļu ar šo iespējamo gadījumu uzskaitījumu, kad lieta netiek skatīta pēc būtības un attiecīgi – noteikt izdevumu atlīdzināšanas kārtību. Lietuvas Civilprocesa kodeksā šim problēmjaudījumam ir atrodams risinājums – lietas dalībnieki par izmaksu sadali lemj pēc saviem ieskatiem.

Arī Lietuvas Civilprocesa kodekss noteic vispārīgo principu, ka pusei, kurai par labu radušies tiesāšanās izdevumi, tiesa piespriež otram pusei atlīdzināt tiesāšanās izdevumus. Taču paredz tiesas tiesības atkāpties no šā principa, ņemot vērā pušu procesuālo rīcību un izmaksu novērtējumu. Autores ieskatā šajā regulējumā ir saskatāms sadarbības princips, kas liek pusēm savas tiesības izlietot godprātīgi un izvairīties no nevajadzīgām izmaksām.

Igaunijas Civilprocesa kodeksa noteiktais tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanas sadalījums ir līdzīgs - tiesāšanās izdevumus sedz puse, kurai spriedums ir nelabvēlīgs, tajā skaitā arī ārpus tiesas izdevumus. Taču likumdevējs ir paredzējis atkāpi no šī principa, nosakot, ka tiesa var pilnībā vai daļēji segt tiesāšanās izdevumus, ja to piespriešana pusei, pret kuru pieņemts nolēmums, būtu netaisnīga vai nesaprātīga. Šajā regulējumā saskatāma līdzība ar Latvijas Civilprocesa likuma 44.panta piekto daļu, bet Latvijā tiesai ir tikai tiesības samazināt, nevis segt šos izdevumus.

Tomēr ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanai ir zināmas īpatnības. Pirmkārt, atlīdzības tiesību un pienākuma subjektu loks ir šaurāks. Pie šiem subjektiem pieder prasītājs un atbildētājs, kā arī trešās personas ar patstāvīgiem prasījumiem, jo tām ir prasītāja tiesības un pienākumi. Pienākums atlīdzināt ar lietas vešanu saistītos izdevumus neattiecas uz lietas dalībniekiem sevišķās tiesāšanās kārtībā izskatāmās civillietās. Otrkārt, prasītājam (trešajai personai ar patstāvīgiem prasījumiem) tiek pilnā mērā atlīdzināti ar lietas vešanu radušies izdevumi, kaut arī viņa prasība apmierināma tikai daļēji. Treškārt, puses pēc vispārējiem noteikumiem nevar tikt atbrīvotas no šo izdevumu atlīdzināšanas, ja tiesas spriedums lietā viņām nav labvēlīgs. Vienīgais izņēmums ir puse, kas lietā saņem valsts nodrošināto juridisko palīdzību. Atbilstoši Civilprocesa 44.¹panta ceturtajai daļai šādos gadījumos ar valsts nodrošināto juridisko palīdzību saistītos izdevumus sedz valsts.²²

Jānorāda, ka būtiska atšķirība saskatāma regulējumā par atlīdzības tiesību subjektiem ir ar Lietuvas Civilprocesa kodeksu. Kodeksa 47.pants noteic, ka trešajām personām bez

²¹Lapsa J. Civilprocesuālais regulējums atlīdzībai par advokāta pakalpojumiem. Jurista Vārds, 2018, Nr.51/52. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/273942-civilprocesualais-regulejums-atlidzibai-par-advokata-pakalpojumiem/> [aplūkots 17.04.2022.]

²²Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 166.lpp.

patstāvīgiem prasījumiem ir puses procesuālās tiesības, tajā skaitā tiesības uz tiesāšanās izdevumu atlīdzību. Autores ieskatā šāds regulējums noteikts ar mērķi, lai personu jeb trešo personu bez patstāvīgiem prasījumiem pasargātu no jebkādiem tēriņiem procesā, kurā tā nav "iestājusies" pēc savas vēlēšanās, kā arī, lai disciplinētu lietas dalībniekus savas tiesības izlietot godprātīgi. Domājams, ka šāds regulējums liecina par modernizētu civilprocesu, un autores ieskatā ir nepieciešams tādu ieviest arī Latvijā, tādējādi nodrošinot arī trešo personu interešu ievērošanu.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 193.panta sesto daļu, sprieduma rezolutīvajā daļā norāda tiesas nolēmumu par prasības pilnīgu vai daļēju apmierināšanu, turklāt norāda, kam un kādā apmērā maksājami tiesāšanās izdevumi. Judikatūrā²³ ir izvirzīta atziņa par ar lietas vešanu saistīto izdevumu piedziņu pēc sprieduma stāšanās spēkā. Tiesa noteica, ka jautājumu, kas saistīts ar lietas vešanu saistīto izdevumu piedziņu, tiesai jāizlemj bez īpaša tās personas lūguma, kurai sniegta advokāta palīdzība un kura prāvu uzvarējusi (izņemot Civilprocesa likuma 41.panta trešajā daļā minēto gadījumu). Priekšnoteikums tam, lai šis jautājums tiktu pozitīvi atrisināts, ir procesa dalībnieka aktīva darbība, iesniedzot pierādījumus par samaksātajām summām un to rašanās pamatu, turklāt līdz brīdim, kad pabeigta lietas izskatīšana pēc būtības, jo ikviena tiesas izdarītā secinājuma pamatā jābūt tādu pierādījumu vērtējumam, kas iesniegti un pārbaudīti pirms Civilprocesa likuma 183.pantā paredzētā lēmuma pieņemšanas. Pieteikuma par tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanu izskatīšana neietilpst to likumā noteikto gadījumu uzskaitījumā, kad tiesai piešķirta kompetence atsevišķus procesuālas dabas jautājumus lemt pēc sprieduma spēkā stāšanās. Tātad ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir piedzenami ar tiesas spriedumu, pusēm ir jārealizē sacīkstes princips un jābūt aktīvām, jāiesniedz pierādījumi par konkrētu izdevumu rašanos. Tiesa tos pārbauda, un rezultātā tiesa taisa spriedumu, kurā izteikts viedoklis par ar lietas vešanu saistīto izdevumu piedziņas pamatotību.

Apkopojot iepriekš minēto, ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir viens no tiesāšanās izdevumu veidiem civilprocesā. To rašanās ir atkarīga no lietas dalībnieku gribas jeb pusēm realizējot dispozitivitātes un sacīkstes principu. Tiek izdalīti pieci ar lietas vešanu saistīto izdevumu veidi, kā rezultātā citi, likumā nenosaukti, tiesas procesā radušies izdevumi nav atlīdzināmi. Taču Lietuvas civilprocesā lietas dalībnieki var prasīt atlīdzināt arī likumā neminētus radušos izdevumus, bet Igaunijas Civilprocesa kodekss paredz atlīdzināt plašākus ar lietas vešanu saistītos izdevumu veidus, tajā skaitā nesaņemto darba samaksu. Atlīdzības

²³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018.gada 3.septembra spriedums lietā Nr.SK-240/2018. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2018> [aplūkots 16.04.2022.]

tiesību un pienākuma subjektu lokā ietilpst prasītājs, atbildētājs un trešās personas ar patstāvīgiem prasījumiem, taču Lietuvas Civilprocesa kodekss šo subjektu lokā ir iekļāvis arī trešās personas bez patstāvīgiem prasījumiem, lai nodrošinātu trešo personu interešu ievērošanu. Ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi, ja prasība ir apmierināta vai apmierināta daļēji, jo zaudējusī puse ir izraisījusi nepieciešamību vērsties tiesā un veikt tēriņus. Autore izsaka priekšlikumu papildināt Civilprocesa likuma 44.panta trešo daļu, nosakot ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas kārtību, kad lieta pēc būtības netiek izskatīta. Likumdevējs, lemjot par tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanas noteikumiem, ir vadījies no sadarbības, saprātīguma un samērības principiem. Jautājums par ar lietas vešanas saistīto izdevumu atlīdzināšanu tiesai izlemjams līdz ar lietas izskatīšanu pēc būtības jeb tie ir piedzenami ar tiesas spriedumu, jo tas ir procesuālas dabas jautājums, kas nav skatāms atsevišķā tiesvedībā.

2. ĪPAŠIE AR LIETAS VEŠANU SAISTĪTO IZDEVUMU ATLĪDZINĀŠANAS GADĪJUMI

Atsevišķi ir izdalāmi izdevumi sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm, ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi un izdevumi par tulka palīdzību tiesas sēdē. Šiem ar lietas vešanu saistīto izdevumu veidiem ir tehnisks raksturs. To pamato fakts, ka diviem no tiem ir velēti Ministru kabineta noteikumi, kuros ir noteikti tarifi un maksimālie izdevumu atlīdzināšanas apmēri, turpretī ar pierādījumu savākšanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas kārtību regulē tikai Civilprocesa likums.

2.1. Izdevumi sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm

Civilprocesa likuma 74.pants paredz pusēm gan tiesības piedalīties tiesas sēdē, gan pienākumu ierasties pēc tiesas aicinājuma tiesā. Tiesība piedalīties tiesas sēdē ir svarīga procesuāla garantija un iespēja tikt uzklautam.²⁴

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 26.pantu, prasību pret fizisko personu ceļ tiesā pēc tās deklarētās dzīvesvietas, taču prasību pret juridisko personu – juridiskās adreses. Domājams, ka, ievērojot šo vispārīgo principu, atbildētājam nerastos izdevumi sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm. Taču pretēja situācija atbildētājam varētu rasties Civilprocesa likuma 28.panta piemērošanas gadījumā – kad piekritību prasītājs izvēlas pats.

Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 2.punkts paredz, ka ceļa un uzturēšanās izdevumi sakarā ar ierašanos tiesas sēdē, kā arī sakarā ar pušu vai to pārstāvju klātbūtni vai piedalīšanos pierādījumu iegūšanā, pēc Latvijas lūguma pierādījumus iegūstot ārvalstī atlīdzināmi pēc Ministru kabineta noteiktajām likmēm komandējuma izdevumu atlīdzībai. Tie ir Ministru kabineta 2010.gada 12.oktobra noteikumi Nr.969 “Kārtība, kādā atlīdzināmi ar komandējumiem saistītie izdevumi”²⁵.

Noteikumu 8.punktā ir uzskaitīti izdevumi, kas ir atlīdzināmi. Tie ir, piemēram, dienas nauda, kas nepieciešama, lai kompensētu papildu izdevumus, kas rodas komandējuma laikā, ceļa jeb transporta izdevumi, kuri ir jāapliecina iesniedzot attaisnojuma dokumentus. Kā arī izdevumi par bagāžas pārvadāšanu, par viesnīcu, par braukšanu sabiedriskajā transportā, par autostāvvietu un iebraukšanu teritorijās, kur ir noteikta maksa par transportlīdzekļu iebraukšanu un citi. Jāpiemin, ka atsevišķu kategoriju amatpersonām komandējuma izdevumu atlīdzināšana atšķiras – pie dienas naudas iespējama papildus piemaksa, transporta izdevumus atlīdzina saskaņā ar faktiskajām izmaksām, bet ne vairāk kā atbilstoši biznesa klases vai tai

²⁴ Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 272.lpp.

²⁵ Kārtība, kādā atlīdzināmi ar komandējumiem saistītie izdevumi: Ministru kabineta 2010.gada 12.oktobra noteikumi Nr.969. [12.04.2022. red.]

pielīdzinātas klases tarifiem. Vērtējot šos izdevumus un to nepieciešamību, autore pauž uzskatu, ka lietas dalībnieks, kurš ierodas uz tiesas sēdi jeb kuram rodas šie izdevumi, varētu vismaz daļēji no to taisīšanas izvairīties. Protams, tas radītu neērtības, bet būtu atbilstoši procesuālās ekonomijas un saprātīguma principam. Darbinieku nevar pielīdzināt lietas dalībniekam, kam ir jāierodas uz tiesas sēdi, jo darbinieks komandējumā dodas ar darba devēja norīkojumu, līdz ar to ir tiesīgs “izlietot” piedāvātos pakalpojumus. Domājams, ka samērīgi būtu atlīdzināt, piemēram, izdevumus, kas radušies pārvietojoties ar sabiedrisko transportu, taču dienas naudas atlīdzināšana autores ieskatā neatbilst samērības un procesuālās ekonomijas principam.

Kurzemes apgabaltiesas lietā ar arhīva Nr.CA-0177-21/5²⁶, kurā prasītājas prasība tika noraidīta, atbildētāja lūdza piedzīt ceļa izdevumus par ierašanos uz tiesas sēdi. Tiesa, atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem Nr.969, noteica, ka ceļa (transporta) izdevumus var atlīdzināt tikai tad, ja ir iesniegti attiecīgos izdevumus apliecinājoši attaisnojuma dokumenti, kas dod priekšstatu par to, ka šie izdevumi ir attaisnoti un atbilst mērķim, proti, - lietas dalībnieka nokļūšanai uz tiesas sēdēm. Turklāt, aprēķinot ceļa izdevumus par degvielu, ir jāņem vērā brauciena maršruts un kilometrāža, kā arī nepieciešamo attiecīgās markas degvielas daudzumu, ja ir iesniegti degvielas uzpildīšanas staciju izdoti dokumenti, kas apliecina minētos izdevumus. Atbildētāja iesniedza čeku par iegādāto degvielu, kas iegādāta sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdi, bet braucienam izmantotā automašīna, izlaiduma gads un motora tilpums netika norādīti, tāpēc tiesa atzina, ka pieteiktais lūgums par ceļa izdevumu atlīdzināšanu ir noraidāms.

Pēc autores domām, šo Ministru kabineta noteikumu formulējums ir sarežģīts un grūti uztverams tā iemesla dēļ, ka tas ir pielāgots, nevis radīts tieši izdevumu, kas radušies sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm, atlīdzināšanas kārtībai. Neskaidrs ir apstākļi, vai ierašanās uz tiesas sēdi būtu ietverama komandējuma vai darba brauciena tvērumā. Arī noteikumos veiktais atlīdzinājamo izdevumu uzskaitījums, ja tos skata kā ar ierašanos uz tiesas sēdēm izdevumus šķiet nelogisks, jo, piemēram, dienas nauda, lai kompensētu ēdināšanas izdevumus vai izdevumi, kas saistīti ar apdrošināšanas polises iegādi ir pretrunā procesuālās ekonomijas principam un iepriekš pieminētajam sadarbības principam. Autore izsaka priekšlikumu, ka ir nepieciešams izdot jaunus Ministru kabineta noteikumus, ar nosaukumu “Kārtība, kādā atlīdzināmi ar ierašanos uz tiesas sēdēm saistītie izdevumi”, kuru saturs būtu konkrēts un nepārprotams jeb to formulējumā būtu ietverti atbilstoši jēdzieni – “komandējums” un “darbinieks” vietā “tiesas sēde” un “lietas dalībnieks”.

²⁶ Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2021.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.CA-0177-21/5. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/472986.pdf> [aplūkots 24.04.2022.]

Autores ieskatā šie izdevumi pēdējo trīs gadu laikā ir kļuvuši mazāk aktuāli, jo Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likuma²⁷ 10. un 10.¹pants paredz civillietas izskatīšanu rakstveida procesā, ja iespējams nodrošināt lietas dalībnieku procesuālo tiesību ievērošanu un tiesa nav atzinusi par nepieciešamu lietu iztiesāt tiesas sēdē. Taču situācijā, kad tiesa atzīst par nepieciešamu lietu iztiesāt tiesas sēdē, epidemioloģiskās drošības mērķu sasniegšanai tiek izmantota videokonference. Tādējādi ieguvumi ir vairāki – lietas izskatīšana epidemioloģiski drošā vidē, izdevumu, kas rodas sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm samazināšanās, kā arī laika ietaupījums, kas būtu jāpavada ceļā, ja lietas izskatīšana pēc būtības notiktu klātienē. Protams, lietas izskatīšana videokonferences režīmā ne vienmēr ir iespējama, jo lietas dalībniekiem ir nepieciešams tehniskais aprīkojums – dators un internets, kas ne visiem ir pieejams. Tādā gadījumā lietas dalībnieki var izteikt iebildumus, kurus izvērtēs tiesa un lems par turpmāku procesa norisi.

Lietuvas Civilprocesa kodeksā nav atrodams regulējums par izdevumu sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm atlīdzināšanu. Taču, kā jau iepriekš tika apskatīts, tiesvedības izmaksās ietilpst arī citi jeb likumā konkrēti nenosaukti nepieciešamie un saprātīgie izdevumi. Pēc autores domām, tos varētu ielikt šajā kategorijā. Igaunijas Civilprocesa kodekss pie ārpusstiesas izdevumiem ir pieskaitījis procesa dalībnieku ceļa, pasta, sakaru, uzturēšanās un citas līdzīgas izmaksas, kas radušās saistībā ar procesu. Tādējādi secināms, ka Igaunijas Civilprocesa kodeksa noteikumi ir līdzīgāki Latvijas regulējumam.

Apkopojot iepriekš minēto, izdevumu sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm atlīdzināšanas apmēri ir noteikti Ministru kabineta noteikumos, taču tajos nav lietoti atbilstoši jēdzieni, lai izprastu to rašanos. Tāpēc autore izsaka priekšlikumu izdot Ministru kabineta noteikumus ar nosaukumu “Kārtība, kādā atlīdzināmi ar ierašanos uz tiesas sēdēm saistītie izdevumi”. Lai tiesa piedzītu no zaudējušās puses izdevumus, kas radušies sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm, lietas dalībniekam ir jāiesniedz izdevumu apliecinājoši dokumenti. Autores ieskatā, gan lietas dalībniekiem, gan tiesai, piedzenot šos izdevumus no zaudējušās puses, ir jārikojas procesuālās ekonomijas principa ietvarā. Mūsdienās šo izdevumu rašanās ir zaudējusi aktualitāti, jo iespēju tikt uzklaušītam var nodrošināt, lietu izskatot videokonferences režīmā, tādējādi ietaupot gan līdzekļus, gan laiku jeb realizējot procesuālās ekonomijas principu.

2.2. Ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi

Pierādījumu savākšana civilprocesā ir sacīkstes principa izpausme. Sacīkstes princips, kā to paredz Civilprocesa likuma 10.pants, ir prasības tiesvedības pamatprincips civillietās. Saskaņā ar to katra puse pierāda tiesai savu prasījumu, pretprasījumu un iebildumu

²⁷ Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums: LV likums. Pieņemts 05.06.2020. [18.04.2022. red.]

pamatotību. Pušu sacīkste civilprocesā notiek, pusēm vācot un iesniedzot pierādījumus, piedaloties to pārbaudē un novērtēšanā, dodot tiesai mutvārdu un rakstveida paskaidrojumus, kā arī izmantojot citas tām piešķirtās procesuālās tiesības.²⁸ Pierādījumi, kas pamatotu prasību vai iebildumus, ne vienmēr atrodas pušu rīcībā, kā arī ne vienmēr atbilst Civilprocesa likumā noteiktajām prasībām. Tāpēc dažreiz tos nākas iegūt no kādas iestādes vai institūcijas, kā arī, lai tos noformētu atbilstoši likuma prasībām, ir jāiesaista citas personas, kas var būt maksas pakalpojums.

Vācot pierādījumus, lietas dalībniekiem ir jāņem vērā vairāki būtiski noteikumi. Piemēram, Civilprocesa likuma 13.pants, kas noteic, ka tiesvedība notiek valsts valodā, attiecīgi arī dokumentus svešvalodās lietas dalībnieki iesniedz, pievienojot noteiktā kārtībā apliecinātu tulkojumu valsts valodā. Kā arī, kad dalībnieki ir iesnieguši pierādījumus, tiesa vērtē to pieļaujamību un attiecināmību. Par šo jautājumu viedokli paudis tiesību zinātnieks V.Bukovskis. Rakstot par tiesas lomu patiesības noskaidrošanā viņš norāda, ka tiesa uztver pušu iesniegtos un uzdotos pierādījumus, tos pārbauda, salīdzina un novērtē viņu pierādīšanas spēku, tādējādi tiesa nekādā ziņā nav vienaldzīga skatītāja, kas pasīvi uztver tikai to, ko puses ceļ tai priekšā. Gluži otrādi, tiesai uz pierādījumiem ir jāraugās kritiski, jānoskaidro to objektīvā vērtība un jācenšas noskaidrot patiesos, faktiskos lietas apstākļus, kam gala rezultātā jānovēd pie patiesības.²⁹ Šis V.Bukovska paustais viedoklis ir sasaistāms ar Civilprocesa likuma 94.pantu, kas noteic, ka tiesa pieņem tikai tos pierādījumus, kuriem ir nozīme lietā jeb tiesa novērtē katra pierādījuma pierādīšanas spēku.

Praksē ir sastopami tiesas spriedumi, kuros pierādījumu savākšanas izdevumi vairākkārt pārsniedz prasības pieteikumā norādīto mantiskās prasības summu. Tiesāšanās izdevumus nepamatoti sadārdzina puses tēriņi saistībā ar dokumentu tulkošanu un dokumentu kopiju apliecināšanu likumā noteiktajā kārtībā. Līdz ar to, ja strīda dalībnieki ir pieļāvuši sarakstē un dokumentu noformēšanā citas valodas lietošanu, kas nav attiecīgās valsts tiesvedības valoda, var rasties situācija, ka šie materiāli iesniedzami lietā kā pierādījumi, bet ar attiecīgo tulkojumu valsts valodā. No otras puses, tiesai jāizvērtē, vai visi attiecīgi iesniegtie tulkojumi valsts valodā ir uzskatāmi kā pierādījumi lietā. Pretējā gadījumā, no zaudējušās puses tiek piedzīti tādi izdevumi, kuru taisīšanai nav kopsakara ar pierādāmiem apstākļiem, bet lietas dalībnieks ir iesniedzis tiesai attiecīgā pakalpojuma apmaksas kvīti, kurā tiek norādīta kopējā pakalpojuma summa, sīkāk nenorādot, par kāda dokumenta tulkošanu vai apliecināšanu

²⁸ Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 62.lpp.

²⁹ Bukovskis V. 1933, 332.-333.lpp.

attiecīgā naudas summa tika maksāta.³⁰ Autore pievienojas šim paustajam viedoklim un papildina, ka tiesai, piedzenot ar pierādījumu savākšanu saistītos izdevumus no zaudējušās puses, ir jārīkojas procesuālās ekonomijas principa ietvarā. Tas nozīmē, ka tiesai būtu jāvērtē katra iesniegtā pierādījuma attiecināmība, lai zaudējušajai pusei nebūtu jāatmaksā nesamērīgi izdevumi par pierādījumu savākšanu. Taču praksē tas nav tik vienkārši un viennozīmīgi. Autore min šādu piemēru – ja puse iesniedz lielu daudzumu ar tulkotiem čekiem, rēķiniem u.c. pierādījumiem prasībā par uzturlīdzekļu piedziņu, tiesa, visticamāk, nevērtēs katra čeka attiecināmību, bet skatīs šos pierādījumus kopsakarā un nenoteiks, ar cik čekiem vai rēķiniem būtu pieticis, lai pamatotu prasījumu. Ja prasība tiks apmierināta, tad piedzīs no puses izdevumus, kas radušies tulkojot, protams, ja prasītājs šādu vēlmi būs izteicis. Taču citās lietu kategorijās tiesai būtu jāuzņemas iniciatīva, taču nepārkāpjot pušu sacīkstes principu, lai ar pierādījumu savākšanu saistīto izdevumu atlīdzināšana zaudējušajai pusei neradītu nesamērīgu slogu.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civiltetu departaments lietas Nr.SK-79/2014³¹ spriedumā atsaucās uz Senāta 2012.gada 30.maija spriedumu lietā Nr.SK-252/2012 un norādīja, ka, lai tiesai būtu pamats piedzīt izdevumus saskaņā ar Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 3.punktu, tiem jābūt, pirmkārt, saistītiem tieši ar tādu dokumentu, rakstu un citu pierādīšanas līdzekļu iegūšanu, kas atbilst rakstveida pierādījuma jēdziena definīcijai konkrētajā lietā, otrkārt, saistītiem ar tādas objektīvi nepieciešamas darbības veikšanu vai pakalpojuma saņemšanu, kuras mērķis ir sagādāt attiecīgo rakstveida pierādījumu.

Jāatzīmē, ka atlīdzināšanas kārtība izdevumiem sakarā ar rakstveida pierādījumu iegūšanu atšķirībā no izdevumiem par tulka palīdzību tiesas sēdē un izdevumiem sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdi ir regulēti tikai Civilprocesa likuma 44.pantā. Tiem nav veltīti atsevišķi Ministru kabineta noteikumi, kas noteiktu šo izdevumu atlīdzināšanas kārtību. Autores ieskatā, ar šo vienu teikumu 44.panta pirmās daļas 3.punktā ir par maz, lai izprastu šo izdevumu būtību un atlīdzināšanu lietas dalībniekiem, jo tiesu praksē novērojamas atkāpes no šī viennozīmīgā noteikuma, ka ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi to faktiskajā apmērā. Darba autore izsaka priekšlikumu, ka arī ar pierādījumu savākšanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas kārtību būtu jānosaka atsevišķos Ministru kabineta noteikumos, to nosaukums būtu “Kārtība, kādā atlīdzināmi ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi”. Šajos Ministru kabineta noteikumos būtu nepieciešams iekļaut regulējumu, nosakot tiesas

³⁰ Ose D. Tiesāšanās izdevumu atlīdzināšana un atbrīvošana no tiesas izdevumiem. Jurista Vārds, 2009, Nr.24/25. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/193284-tiesasanas-izdevumu-atlidzinasana-un-atbrivosana-no-tiesas-izdevumiem/> [aplūkots 01.05.2022.]

³¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civiltetu departamenta 2014.gada 28.februāra spriedums lietā Nr.SK-79/2014. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148940.pdf> [aplūkots 14.05.2022.]

tiesības vērtēt pierādījumus no procesuālās ekonomijas principa viedokļa, kā arī jānosaka nosacījumi, kad tiesai būtu pamats piedzīt izdevumus, kā tas tika norādīts iepriekš minētajā Augstākās tiesas spriedumā Nr.SKC-79/2014.

Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 3.punkts noteic, ka ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi to faktiskajā apmērā. Rīgas rajona tiesa ar 2014.gada 8.augusta spriedumu³² prasītājas lūgumu par šo izdevumu atlīdzināšanu noraidīja. No lietas apstākļiem izriet, ka prasītāja lūgusi piedzīt no atbildētājiem solidāri ar lietas vešanu saistītos izdevumus sakarā ar rakstveida pierādījumu iegūšanu, šie minētie izdevumi ir saistīti ar prasības pieteikumam pievienoto dokumentu norakstu apliecināšanu. Lūguma noraidīšanu tiesa pamatoja ar Civilprocesa likuma 111.pantu, kas paredz kārtību, kādā iesniedzami rakstveida pierādījumi. No šīs normas izriet, ka pierādījumi lietā varēja tikt iesniegti kopijas veidā, un konkrētajā gadījumā dokumentu norakstu apliecināšana ir bijusi paša prasītāja iniciatīva, nevis likuma prasība, līdz ar to minēto izdevumu segšana ir jāuzņemas prasītājam. Tātad secināms, ka piedzenami ir izdevumi, kas radušies noformējot pierādījumus atbilstoši likuma prasībām, nevis pēc lietas dalībnieka brīvas iniciatīvas. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa lietā Nr.C29533912³³ sprieda par ar pierādījumu savākšanu saistīto izdevumu piedziņu. Prasītāja lūdza tos piedzīt 17,92 Ls apmērā. Tiesa norādīja, ka tie ir piedzenami faktiskajā apmērā, tomēr, pieprasot atlīdzināt ar lietas vešanu saistītos izdevumus, prasītājam ir ne tikai jāpiesaka tiesai attiecīgs lūgums, bet arī jāpierāda un jāmotivē izdevumu apmērs. Tiesa konstatēja, ka iesniegtajā prasības pieteikumā prasītāja nav precizējusi, sakarā ar kādu rakstveida pierādījumu iegūšanu no atbildētājas tiek pieprasīts atlīdzināt šos izdevumus. Pēc autores domām, vispārīgais noteikums par pušu pienākumu pierādīt faktus, uz kuriem tā pamato savus prasījumus, ir pašsaprotams, taču praksē atklājas, ka tā nav. Domājams, ka Ministru kabineta noteikumos iekļauta norāde uz šādu pušu pienākumu motivēt izdevumu apmēru, pasargātu lietas dalībniekus no nezināšanas vai neuzmanības kļūdām.

Igaunijas likumdevējs izmaksas, kas saistītas ar dokumentāro un lietisko pierādījumu iegūšanu, ir pieskaitījis pie tiesas izdevumiem, un saskaņā ar tiesas izdevumu samaksu, tos atlīdzina puse, pret kuru ir lēmusi tiesa. Taču Lietuvas Civilprocesa kodeksā nav atrodami noteikumi par ar pierādījumu savākšanu saistīto izdevumu rašanos vai atlīdzināšanu, tāpēc autore izsaka viedokli, ka tie varētu būt ietilpināmi kategorijā “citi jeb likumā konkrēti nenosaukti nepieciešamie un saprātīgie izdevumi”.

³² Rīgas rajona tiesas 2014.gada 8.augusta spriedums. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/183782.pdf> [aplūkots 23.04.2022.]

³³ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2013.gada 16.decembra spriedums lietā Nr.C29533912. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/146603.pdf> [aplūkots 23.04.2022.]

Apkopojot iepriekš minēto secināms, ka iemesls, kādēļ lietas dalībniekiem var rasties ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi ir sacīkstes principa realizēšana – nepieciešamība pierādījumus iegūt no kāda cita avota vai noformējot tos atbilstoši likuma prasībām. Tiesai, vērtējot lietas dalībnieku iesniegtos pierādījumus, jābūt aktīvai un jācenšas noskaidrot objektīvā patiesība, kā arī jārīkojas procesuālās ekonomijas principa ietvarā, lai zaudējušajai pusei nebūtu jāatmaksā nesamērīgi izdevumi. Ar pierādījumu savākšanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas kārtību nepieciešams noteikt atsevišķos Ministru kabineta noteikumos, lai lietas dalībnieki izprastu to atlīdzināšanas priekšnoteikumus un varētu pieteikt savus prasījumus, iesniedzot tiesā izdevumu apliecinošus dokumentus.

2.3. Izdevumi par tulka palīdzību tiesas sēdē

Valsts valodas principu civilprocesā paredz gan Civilprocesa likuma 13.pants, gan Valsts valodas likuma³⁴ 13.pants, kuri noteic, ka tiesvedība Latvijas Republikā notiek valsts valodā, kas ir latviešu valoda. Taču Valsts valodas likuma šajā pašā pantā ir saskatāma atkāpe no vispārīgā principa – tiesības lietot tiesā svešvalodu nosaka tiesu iekārtu un procesuālo kārtību regulējošie likumi. Šeit saskatāma atsauce uz Civilprocesa likumu, kas nodrošina tiesības personām uzstāties tiesā tajā valodā, kuru tās pārvalda, un to uzstāšanos citiem saprotamu dara tulks.³⁵

Jāatzīmē, ka līdz Grozījumiem Civilprocesa likumā³⁶ 2016.gadā, lietas dalībniekiem, izņemot juridisko personu pārstāvjus, kas nepārvalda tiesvedības valodu, tiesa nodrošināja tiesības iepazīties ar lietas materiāliem un piedalīties procesuālajās darbībās, izmantojot tulka palīdzību. Tādējādi valstij bija plašs un faktiski neierobežots pienākums nodrošināt tulku tiesvedības procesā jebkurai fiziskajai personai. Secīgi šis valsts pienākums attiecās uz personām, kuras nesaprot valsts valodu, bet kur personai nepastāvētu grūtību pašai sev nodrošināt tulka pakalpojums, ievērojot personas materiālo stāvokli. Nereti šāds beznosacījuma valsts pienākums tika izmantots arī ļaunprātīgi, pieprasot tulka klātbūtni pat gadījumos, kad fiziskajai personai ir pilnvarots pārstāvis vai kad personai nav grūtību saprast tiesvedības valodu, jo persona ir Latvijas pilsonis.³⁷ Šī brīža spēkā esošajā regulējumā valstij tulku lietas dalībniekam ir pienākums nodrošināt tikai tad, ja persona saņem valsts nodrošināto juridisko palīdzību vai ir atbrīvota no tiesas izdevumu samaksas. Tātad, personām, kas neietilpst šajā kategorijā, tulks ir jānodrošina pašām. Autore uzskata, ka

³⁴Valsts valodas likums: LV likums. Pieņemts: 09.12.1999. [15.05.2022. red.]

³⁵Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 70.lpp.

³⁶Grozījumi Civilprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 04.02.2016. [15.04.2022. red.]

³⁷Priekšlikumi: Par priekšlikumu iesniegšanu likumprojektam "Grozījumi Civilprocesa likumā" (Nr.363/Lp12). Pieejams:<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/DE6BB22C0A9A8C69C2257EFB004712CB?OpenDocument> [aplūkots 15.05.2022.]

regulējums, kas bija spēkā līdz 2016.gadam, bija pretrunā gan procesuālās ekonomijas, gan saprātīguma, gan sadarbības principam.

Civilprocesa likums tikai salīdzinoši nesen tika papildināts ar regulējumu par izdevumu par tulka palīdzību tiesas sēdē atlīdzināšanu – ar iepriekš minētajiem Grozījumiem Civilprocesa likumā 2016.gadā. Līdz tam 44.pants paredzēja atlīdzināt tikai tulka pakalpojumus, kas saistīti ar pierādījumu tulkošanu. No Juridiskās komisijas uz trešo lasījumu iesniegtajiem priekšlikumiem likumprojektam Nr.363/Lp12 redzams, ka Tieslietu ministrija apzināti nebija iekļāvusi priekšlikumos likumprojekta otrajam lasījumam regulējumu, kas paredzētu iespēju piespriest no zaudējušās puses atlīdzināt izdevumus par tulka palīdzību, galvenokārt ar mērķi novērst iespējamās ļaunprātības no lietas dalībnieku puses, kas varētu nevajadzīgi vai fiktīvi piesaistīt lietai tulku, lai veiksmīgas tiesvedības rezultātā panāktu papildus izdevumu kompensāciju no zaudējušās puses, kā arī tāpēc, ka Latvijā nepastāv zvērināta tulka institūts, kur profesijas ietvaros būtu regulēti gan zvērināta tulka atbildības, kvalitātes kontroles jautājumi, gan arī pakalpojumu cenas.³⁸

Tulka izdevumi sakarā ar pušu piedalīšanos tiesas sēdē atlīdzināmi izdevumu faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par Ministru kabineta noteiktajām likmēm. Šīs likmes ir noteiktas Ministru kabineta noteikumos Nr.346 “Noteikumi par atlīdzināmajiem tulka izdevumiem civilprocesā”. Noteikumu pielikumā uzskaitītas 36 valodas, kurām visām noteikta vienāda stundas likme secīgi tulkošanai no svešvalodas uz latviešu valodu, no latviešu valodas uz svešvalodu – 30,00 euro bez PVN. Taču putšu, urdu un citām neminētām valodām stundas likme ir augstāka – 70,00 euro.

Likumdevējs nav noteicis, ka tulkojumiem tiesā ir piesaistāmi tikai atbilstoši kvalificēti vai sertificēti tulki, līdz ar to teorētiski civilprocesā var tulkot jebkurš cilvēks. Tomēr ir jāņem vērā, ka likumā noteiktā lietas dalībnieka pienākuma ietvaros ietilpst ne tikai nodrošināt tulku tiesvedības valodas nepārvaldīšanas gadījumā, bet arī jāpārlicinās par tulka prasmēm un spēju tulkot tiesas procesā.³⁹ Autore izsaka priekšlikumu, ka ne tikai lietas dalībniekam vajadzētu pārlicināties par tulka prasmēm, bet arī tiesai. Protams, tas būtu papildus pienākums, bet situācijā, ja tiesa redz nepārprotami paviršu vai kā citādi nekvalitatīvu tulka darbu, tiesai būtu tiesības samazināt vai pat atteikt tulka izdevumu atlīdzināšanu uzvarējušajai pusei. Šāds papildinājums būtu veicams Civilprocesa likuma 44.panta otrajā daļā, pievienojot

³⁸Priekšlikumi: Par priekšlikumu iesniegšanu likumprojektam “Grozījumi Civilprocesa likumā”. Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/D4EB8EE842529674C2257F2B0043E5AA?OpenDocument> [aplūkots 16.04.2022.]

³⁹Vārna D. Par grozījumiem Civilprocesa likumā saistībā ar izmaiņām tulka nodrošināšanā. Jurista Vārds, 2016, Nr.27. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/268918-par-grozijumiem-civilprocesa-likuma-saistiba-ar-izmainam-tulka-nodrosinasana/> [aplūkots 17.04.2022.]

5¹) punktu – tiesa var noteikt mazāku apmēru atlīdzināmo izdevumu par tulka palīdzību tiesas sēdē, ievērojot tulka kompetenci pienākumu veikšanā.

Jautājums par tulka izdevumu sakarā ar pušu piedalīšanos tiesas sēdē atlīdzināšanu lemjams tikai gadījumā, ja lietas dalībnieks tiesā iesniedzis dokumentus, kas apliecina tulka sniegto pakalpojumu samaksu. Tas izriet arī no Ministru kabineta noteikumu 2.punkta regulējuma: "[..] izdevumus atlīdzina [..] saskaņā ar iesniegtajiem izdevumus apliecinošiem dokumentiem." Ja šādi dokumenti tiesā iesniegti jau pēc tam, kad lietas izskatīšana pēc būtības pabeigta, jautājums par tulka izdevumu atlīdzināšanu lietas dalībniekam nepieciešamības gadījumā izlemjams, taisot lietā papildspriedumu.⁴⁰

Civilprocesa likuma 44.panta sestā daļa paredz tiesas tiesības atteikt atlīdzināt tulka izdevumus, ja puse, kurai par labu piespriežami šie izdevumi, pārvalda tiesvedības valodu. Autores ieskatā šāds regulējums noteikts, lai brīdinātu puses un aicinātu tās savas tiesības izmantot godprātīgi. Domājams, ka apstākļi, vai puse pārvalda tiesvedības valodu, ir vienkārši pārbaudāms un pierādāms, kaut vai ņemot vērā, kādā valodā ir notikusi komunikācija starp pusēm pirms strīda rašanās.

Igaunijas Civilprocesa kodekss paredz atlīdzību tulkiem, ja viņi ir pildījuši savus pienākumus, tad tiesa atlīdzību maksā neatkarīgi no tā, vai procesa dalībnieki ir samaksājuši izdevumus avansā vai arī izdevumi ir atgūti no lietas dalībniekiem. Tulkiem par uzdevuma veikšanu maksā valdības noteikumos noteikto minimālo un maksimālo limitu robežās. Šeit ir saskatāma līdzība ar Latvijas regulējumu, kur arī tulka atlīdzības robežas nosaka Ministru kabineta noteikumi. Lietuvas Civilprocesa kodekss noteic, ka tiesvedības izmaksās ietilpst tulkiem izmaksātās summas, tiesa tās piespriež no zaudējušās puses.

Apkopojot iepriekš minēto, tulka nodrošināšana uz tiesas sēdi, ja lietas dalībnieks nesaprot valsts valodu, ir katras personas pašas pienākums, ja vien tā nesaņem valsts nodrošināto juridisko palīdzību vai ir atbrīvota no tiesas izdevumu samaksas. Par tulku var būt jebkura persona, tāpēc gan lietas dalībniekam, gan tiesai vajadzētu pārliecināties par tulka spēju tulkot. Autore izsaka priekšlikumu papildināt Civilprocesa likuma 44.pantu, paredzot tiesai tiesības samazināt vai atteikt tulka izdevumu atlīdzināšanu, ja tulks ir nekompetents izpildot savu pienākumu. Lai tiesa piesprieztu atlīdzināt izdevumus par tulka palīdzību tiesas sēdē, pusei ir jāiesniedz izdevumu apliecinoši dokumenti, kā arī savas tiesības jāizlieto godprātīgi.

⁴⁰Vārna D. Par grozījumiem Civilprocesa likumā saistībā ar izmaiņām tulka nodrošināšanā. Jurista Vārds, 2016, Nr.27. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/268918-par-grozijumiem-civilprocesa-likuma-saistiba-ar-izmainam-tulka-nodrosinasana/> [aplūkots 17.04.2022.]

3. IZDEVUMU, KAS SAISTĪTI AR JURIDISKO PALĪDZĪBU, ATLĪDZINĀŠANAS ĪPATNĪBAS

Saskaņā ar Satversmes 92.pantu, ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību. Šo advokāta palīdzību civilprocesā persona sev var nodrošināt pati, taču, ja tā atrodas īpašā statusā, to nodrošina valsts. Likumdevējs Civilprocesa likuma 33.panta trešās daļas 1. un 4.punktā ir paredzējis, ka civilprocesā ir atlīdzināmi izdevumi par advokāta palīdzību un izdevumi par valsts nodrošināto juridisko palīdzību. Šie abi izdevumu veidi ir ietilpināmi vienā kategorijā – izdevumi, kas saistīti ar juridisko palīdzību. Kaut arī šo izdevumu raksturs ir līdzīgs, to atlīdzināšanas īpatnības atšķiras.

3.1. Izdevumi par advokāta palīdzību

Civilprocesa likuma 82.pants regulē pušu tiesības uz pārstāvību civilprocesā, tas nosaka, ka fiziskās personas lietas tiesā var vest pašas, bet juridisko personu lietas tiesā ved to amatpersonas. Taču civilprocesuālajās attiecībās nereti rodas nepieciešamība uzdot savu lietu kārtošanu citai personai. Tam par iemeslu var būt pārstāvamās personas prombūtne, nepietiekama kompetence vai pat vienkārši nevēlēšanās kādas lietas kārtot. Pārstāvim civilprocesā vienmēr ir vajadzīgas attiecīgas pilnvaras jeb pilnvarojums. Advokāts savas pilnvaras apliecina, iesniedzot tiesai orderi (juridiskās palīdzības sniegšanai) vai puses, trešās personas rakstveida pilnvaru (darbībai pilnvarota pārstāvja statusā), vai abus minētos dokumentus. Visos gadījumos advokāts ir pārstāvis.⁴¹ Tiesa var nolemt atlīdzināt tikai tos izdevumus, kas veikti advokātam, ja ir bijis izdots orderis, t.i., advokāts ieguvis juridiskās palīdzības sniedzēja statusu, un lietā ir gan orderis, gan rēķins, kuros skaidri ir norādīta saistība ar izskatāmo lietu un tajā veicamajām darbībām. Tas vēl vairāk pastiprina ordera nozīmi un liek advokātiem būt īpaši vērīgiem, slēdzot vienošanos ar klientu un izdodot orderi, paredzot, ka izdevumus par juridisko palīdzību prasīs atlīdzināt tiesā. It sevišķi būtiski tas ir tāpēc, ka orderis tiek izrakstīts katrai tiesu instancei – nav pieļaujama ordera izdošana visām tiesu instancēm. Ņemot vērā iepriekš minēto, jāsecina, ka orderis ir jāizdod arī gadījumos, kad lietu izskata rakstveidā vai juridiskā palīdzība tiek sniegta pirms lietas ierosināšanas tiesā.⁴² Autore piekrīt paustajam viedoklim par ordera nozīmi un nepieciešamību, lai tas atrastos lietas materiālos, jo advokāta orderis ir pirmais noteikums, lai uzvarējusi puse varētu pretendēt uz advokāta izdevumu atlīdzību, kā arī tas rada zināmu tiesisko noteiktību un paļaušanos attiecībā uz sagaidāmajām izmaksām par advokāta palīdzību.

⁴¹ Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 290.-291.lpp.

⁴² Lapsa J. Civilprocesuālais regulējums atlīdzībai par advokāta pakalpojumiem. Jurista Vārds, 2018, Nr.51/52. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/273942-civilprocesualais-regulejums-atlidzibai-par-advokata-pakalpojumiem/> [aplūkots 17.04.2022.]

Kā jau iepriekš tika pieminēts, ar lietas vešanu saistīto izdevumu rašanās ir atkarīga tikai no lietas dalībniekiem. Viens no civilprocesa raksturīgākajiem principiem ir dispozitivitātes princips, tas saskatāms arī regulējumā – vest lietu pašam vai pieaicināt advokātu. Puses izvēlas līdzekļus un paņēmienus, ar kuriem grib pārliecināt tiesu, ka viņai ir taisnība jeb tā ir personīgās iniciatīvas tiesība un tiesība brīvi rīkoties ar dažādiem aizstāvēšanās līdzekļiem procesā.⁴³

Šobrīd neviens normatīvais akts nenoteic zvērinātu advokātu atlīdzības taksas. Tās ir atstātas brīvā tirgus regulācijas ziņā. Vienīgi tad, ja advokātam ar klientu pastāv strīds un ja starp viņiem nav noslēgta rakstveida vienošanās, Latvijas Zvērinātu advokātu padome ir tiesīga noteikt advokāta atlīdzības apmēru un citus ar juridiskās palīdzības sniegšanu saistītos izdevumus. Tā kā nepastāv ierobežojumi advokātu atlīdzības maksimālajam apmēram, likumdevējs tādus ir noteicis attiecībā uz civilprocesā atlīdzināmajiem izdevumiem.⁴⁴

No Civilprocesa likuma spēkā stāšanās brīža - 1999.gada 1.marta līdz 2013.gada 31.decembrim, 44.panta pirmā daļa paredzēja, ka ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi šādos apmēros: 1) izdevumi advokāta palīdzības samaksai – to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par pieciem procentiem no prasījumu apmierinātās daļas, bet prasībās, kam nav mantiska rakstura, - ne vairāk par zvērinātu advokātu atlīdzības taksi.⁴⁵ Šāda normatīvā regulējuma rezultātā advokāta palīdzības faktiskā samaksa būtiski atšķīrās no piedzenamā apmēra. Īpaši liela disonanse starp faktisko un piedzenamo advokāta atlīdzības apmēru veidojās finansiāli mazu prasību un nemantisko prasību lietās. Grozījumi Civilprocesa likuma 44. pantā bija vajadzīgi divu iemeslu dēļ: pirmkārt, lai nodrošinātu saprātīgu atlīdzības apmēru tieši tajās lietās, kur prasības summa ir neliela, jo iepriekšējais regulējums nenodrošina līdzsvaru starp atlīdzināmo izdevumu apmēru un faktiskajām izmaksām, kas personai radušās, saņemot advokāta palīdzību; un, otrkārt, lai noteiktu prognozējamu atlīdzināmo izdevumu apmēru nemantiskās prasībās.⁴⁶

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 1.punktu šī brīža spēkā esošo redakciju, izdevumi advokāta palīdzības samaksai atlīdzināmi:

- a) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām ir mantisks raksturs un kurās prasības summa nepārsniedz 8500 euro, — to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 30 procentiem no prasījumu apmierinātās daļas,

⁴³Bukovskis V. 1993, 233.lpp.

⁴⁴Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 167.lpp.

⁴⁵ Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [31.12.2012. red.]

⁴⁶ Rone D. Izdevumi advokāta palīdzības samaksai un to atlīdzināšanas apmēra noteikšana. Jurista Vārds, 2018, Nr.51/52. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/273940-izdevumi-advokata-palidzibas-samaksai-un-to-atlidzinanas-apmera-noteiksana/> [aplūkots 18.04.2022.]

- b) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām ir mantisks raksturs un kurās prasības summa ir no 8501 euro līdz 57 000 euro, — to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 2850 euro,
- c) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām ir mantisks raksturs un kurās prasības summa pārsniedz 57 001 euro, — to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 5 procentiem no prasījumu apmierinātās daļas,
- d) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām nav mantiska rakstura, — to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 2850 euro,
- e) atlīdzināmie izdevumi advokāta palīdzības samaksai prasībās, kurām nav mantiska rakstura, un lietās, kuras tiesa atzinusi par sarežģītām, — to faktiskajā apmērā, tomēr ne vairāk par 4275 euro.

Šī sistēma advokāta palīdzības samaksai paredz iedalījumu divās kategorijās atkarībā no tā, vai prasība ir mantiska vai nemantiska. Mantiskām prasībām advokātu atlīdzības apmēram: 1) ir noteikti procentuāli griesti; 2) atlīdzības griesti ir saistīti ar prasības summas lielumu; 3) atlīdzības griesti ir saistīti ar prasības apmierināto daļu; 4) atlīdzības izmaiņas iespējamās samazināšanas virzienā. Savukārt nemantiskajām prasībām advokātu atlīdzības apmēram: 1) ir noteikti finansiāli griesti, 2) finansiālie griesti ir noteikti divpakāpju veidā atkarībā no tā, vai lieta ir vai nav bijusi “sarežģīta”.⁴⁷

Autore vērtē šos Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 1.punktā noteiktos izdevumu par advokāta palīdzības samaksu atlīdzināšanas apmērus un secina, ka a) apakšpunktā noteiktie 30 procenti, ja prasības summa nepārsniedz 8500 euro, sastāda 2550 euro. Sākotnēji tā varētu šķist nesamērīgi liela summa. Protams, jāņem vērā dažādās lietu kategorijas un jāatzīmē, ka ne vienmēr liela apjoma prasības nozīmē to sarežģītību. Taču šajā gadījumā izpaužas tiesas aktīvā loma – vērtēt pieprasīto izdevumu pamatotību un samērīgumu, kā arī to, vai puse savas tiesības izlieto godprātīgi.

Pantā ir noteiktas trīs kategorijas mantiska rakstura prasībām advokāta palīdzības samaksai, tās iedalītas atkarībā no prasības summas – 1) līdz 8500 euro; 2) no 8501 euro līdz 57000 euro un 3) no 57001 euro. Otrajai kategorijai atlīdzināmais apmērs nevar būt lielāks par 2850 euro, taču autores ieskatā prasības summas diapazons ir pārāk liels, lai noteiktu vienādu maksimālo apmēru gan prasībās par 8501 euro, gan 57000 euro. Taču, no otras puses, šī noteiktā maksimālā summa rada lietas dalībniekiem zināmu paļaušanos un noteiktību par to, ar kādām summām advokāta palīdzības samaksai nāksies rēķināties.

⁴⁷ Rone D. Izdevumi advokāta palīdzības samaksai un to atlīdzināšanas apmēra noteikšana. Jurista Vārds, 2018, Nr.51/52. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/273940-izdevumi-advokata-palidzibas-samaksai-un-to-atlidzinanas-apmera-noteiksana/> [aplūkots 18.04.2022.]

Domājams, ka izdevumu par advokāta palīdzības samaksu aprēķināšana ir regulēta diezgan konkrēti un nepārprotami, tāpēc prezumējams, ka tiesas tos aprēķinās pareizi. Taču arī tiesas mēdz kļūdīties, to apliecina šāds piemērs no prakses. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments lietā Nr.SKC-1962/2016⁴⁸ sprieda par zaudējušās puses ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzības apmēra ierobežojumu. Persona A bija cēlusi prasību pret personu B par morālā, materiālā un veselībai nodarītā kaitējuma piedziņu 763,16 EUR apmērā, kas ir mantisks prasījums, bet tika noraidīts. No prasītājas atbildētājas labā piedzīti ar lietas vešanu saistītie izdevumi advokāta atlīdzībai 1138,96 EUR apmērā. Tiesa bija atsaukusies uz Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 1.punkta a) apakšpunktu, taču nebija to piemērojusi, ar lietas vešanu saistītos izdevumus piedzenot to faktiskajā apmērā. Augstākā tiesa secināja, ka tiesa, pretēji likumdevēja noteiktajam atlīdzināmo izdevumu apmēra ierobežojumam, tos ir piedzinusi pilnā apmērā, kas neatbilst Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas mērķim.

Civilprocesa likuma 44.panta pirmā prim daļa precizē, ka 44.panta pirmās daļas 1.punktā minēto atlīdzināmo izdevumu faktisko apmēru uzskata gan izdevumus, kuri jau ir samaksāti, gan izdevumus, par kuriem saskaņā ar advokāta un puses vienošanos par juridiskās palīdzības sniegšanu ir izrakstīts rēķins. No Tieslietu ministrijas iesniegtajiem priekšlikumiem pirms otrā lasījuma izriet, ka šāds papildinājums bija nepieciešams, lai risinātu praksē konstatētās problēmas saistībā ar termina “faktiskais apmērs” izpratni, aprēķinot ar lietas vešanu saistīto izdevumu advokātu palīdzības samaksai atlīdzināmo apmēru. Proti, praksē bija izveidojusies izpratne, ka faktiski atlīdzināmais apmērs par advokātu palīdzību ir tikai tas apmērs, kas jau faktiski ir apmaksāts un par kuru ir iespējams uzrādīt apmaksu apliecinošu dokumentu. Tādējādi par faktiskiem izdevumiem netiek uzskatīti izdevumi, kas ir “faktiski radušies”, piemēram, izrietoši no advokāta un klienta vienošanās par juridiskās palīdzības sniegšanu, bet, kuri vēl nav apmaksāti, jo tiks apmaksāti tikai pēc tiesvedības beigām.⁴⁹ Šāds normatīvais regulējums rada iespēju iesniegt tiesā rēķinu par maksimāli augstu summu advokāta palīdzības samaksai, bet vēlāk rēķinu anulēt gadījumā, ja tiesa apmierina tikai daļēju samaksu. Nav iespējama kontrole pār to, vai rēķins faktiski tiek samaksāts un vai netiek anulēts. Attiecīgi – pašreizējais regulējums rada paaugstinātu risku tam, ka tiesvedības dalībnieki var sadarbībā ar juridiskās palīdzības sniedzēju kaitēt procesuālā oponenta

⁴⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 31.augusta spriedums lietā Nr.SKC-1692/2016. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2016> [aplūkots 15.04.2022.]

⁴⁹ Priekšlikumi: Par priekšlikumiem likumprojektam “Grozījumi Civilprocesa likumā” (reģ.Nr.628/Lp12) pirms otrā lasījuma. Pieejams: [http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/4fe9920baf32c89cc225804b0042564e/\\$FILE/2_2428-12_16.pdf](http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/4fe9920baf32c89cc225804b0042564e/$FILE/2_2428-12_16.pdf) [aplūkots 18.04.2022.]

finansiālajam stāvoklim.⁵⁰ Arī Latvijas Republikas Senāta Civillietu departaments spriedumā lietā Nr.SKC-231/2020⁵¹ izteicis atziņu par 44.panta pirmās prim daļas piemērošanas aspektu - no Civilprocesa likuma 44. panta pirmās prim daļas normas izriet noteikums, ka zaudējušai pusei ir pienākums atlīdzināt rēķinā par advokāta pakalpojumiem norādīto summu arī tad, ja rēķins vēl nav apmaksāts. Šī norma neizvirza obligātu prasību iesniegt advokāta un viņa klienta noslēgtu vienošanos par konkrētu atlīdzību.

Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija lietā ar arhīva Nr.CA-0177-21/5⁵² noraidīja prasītājas prasību, tāpēc viņai tika piespriests atlīdzināt izdevumus par atbildētājam sniegto zvērināta advokāta palīdzību, par ko arī tiesā tika iesniegti rēķini. Taču prasītāja iebilda, ka nav atlīdzināmi šie izdevumi tā iemesla dēļ, ka rēķinā noteiktais apmaksas termiņš ir iestājies un lietā nav pierādījumu par rēķina apmaksu. Tiesa šo iebildumu uzskatīja par nepamatotu, atsaucoties arī uz iepriekšminēto judikatūru. Tiesa papildus norādīja, ka izrakstītā advokāta rēķinā norādīto atbildētājiem maksājamo atlīdzības apmēru attiecināšanu uz faktiskajiem izdevumiem nav pamata saistīt ar rēķinā norādīto samaksas termiņu, jo fakts, ka puse nav apmaksājusi rēķinu tajā norādītajā termiņā pats par sevi neatbrīvo klientu (atbildētāju) no šī rēķina apmaksas arī vēlākā laikā. Tas, vai rēķins tiek apmaksāts norādītajā termiņā vai vēlāk, ir advokāta un klienta savstarpējo tiesisko attiecību ietvaros risināms jautājums, tostarp, piemēram, advokātam nododot šādu rēķinu tā piespiedu izpildei tiesu izpildītājam.

Puses ne vienmēr ir apmierinātas ar tiesas pieņemto lēmumu par tiesāšanās izdevumiem, tāpēc Civilprocesa likuma 45.pants paredz, ka lēmumu jautājumā par tiesāšanās izdevumiem var pārsūdzēt persona, uz kuru tas attiecas. Tomēr panta formulējumā lietotie vārdi “var pārsūdzēt” jāsaprot plašākā nozīmē, nevis tikai kā blakus sūdzības iesniegšana – panta noteikumi neizslēdz tiesības arī prokuroram pārsūdzēt tiesneša lēmumu par tiesāšanās izdevumiem, iesniedzot blakus protestu, gadījumos, kad prokurors ir viens no civillietas dalībniekiem.⁵³ Attiecībā par tiesāšanās izdevumiem pieņemto lēmumu pārsūdzēšanu Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departaments 2016.gada 22.februāra lēmumā lietā

⁵⁰Rone D. Izdevumi advokāta palīdzības samaksai un to atlīdzināšanas apmēra noteikšana. Jurista Vārds, 2018, Nr.51/52. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/273940-izdevumi-advokata-palidzibas-samaksai-un-to-atlidzinanas-apmera-noteiksana/> [aplūkots 18.04.2022.]

⁵¹Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2020.gada 16.decembra spriedums lietā Nr.SKC-231/2020. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumi-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2020> [aplūkots 22.04.2022.]

⁵²Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2021.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.CA-0177-21/5. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/472986.pdf> [aplūkots 24.04.2022.]

⁵³Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 176.lpp.

Nr.SK-1073/2016⁵⁴ izvirzīja tēzi, ka izdevumi advokāta palīdzības samaksai kā viens no tiesāšanās izdevumu veidiem nav prasības summa Civilprocesa likuma 35.panta izpratnē. Tādējādi, pārsūdzot spriedumu apelācijas kārtībā tikai daļā par advokāta palīdzības samaksai noteikto izdevumu apmēru, valsts nodeva nav maksājama.

Civilprocesa likuma 44.panta piektā daļa paredz, ka tiesa var noteikt mazāku apmēru atlīdzināmo izdevumu advokāta palīdzības samaksai, ievērojot taisnīguma un samērīguma principu, kā arī izvērtējot objektīvos ar lietu saistītos apstākļus, it īpaši – lietas sarežģītības un apjomīguma pakāpi, tiesas sēžu skaitu lietas izskatīšanas laikā un tiesu instanci, kurā prasība tiek izskatīta. Šī norma, kā norādījusi Satversmes tiesa 2015.gada 29.aprīļa spriedumā lietā Nr.2014-31-01⁵⁵, paredz tiesas tiesības, nevis pienākumu noteikt mazāku atlīdzināmo izdevumu apmēru jeb tā imperatīvi nenoteic tiesai pienākumu vienmēr vērtēt atlīdzināmo izdevumu apmēru. Šādā gadījumā Civilprocesa 44.panta piektajai daļai zustu jēga, jo tiesai vairs nebūtu saistošs tajā noteiktais atlīdzināmo izdevumu apmēra ierobežojums. Tādējādi atbilstoši Civilprocesa likuma 44.panta piektajai daļai tiesa lemj par nepieciešamību noteikt mazāku apmēru, kādā atlīdzināmi izdevumi advokāta palīdzības samaksai, pēc lietas dalībnieka iniciatīvas. Tiesa pēc savas iniciatīvas minēto jautājumu var izlemt vienīgi tad, ja pastāv īpašs izņēmuma gadījums no dispozitivitātes un sacīkstes principiem, kas tiesai jāmotivē, šādu atziņu Senāts izteicis lietā Nr.SK-974/2020⁵⁶.

Latvijas Republikas Senāta Civillietu departaments lietā Nr.SK-119/2021⁵⁷ sprieda par apstākļiem, kas izslēdz Civilprocesa likuma 44.panta piektās daļas piemērošanu. No lietas faktiskajiem apstākļiem izriet, ka prasītāja bija iesniegusi divus zvērināta advokāta rēķinus kopsummā 1227,43 EUR par juridiskās palīdzības sniegšanu, bet maksimālā atlīdzināmā summa var sastādīt 897,59 EUR saskaņā ar Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 1.punkta a) apakšpunktu. Apelācijas instances tiesa šos izdevumus atbilstoši 44.panta piektajai daļai samazināja līdz 200 EUR, pamatojot, ka tiesās atrodas liels skaits identisku lietu, kurās visās tiek izmantoti vieni un tie paši prasību pamatojošie argumenti, līdz ar to ieguldītā darba apjoms neatbilst katras lietas sarežģītībai, turklāt prasītājas apelācijas sūdzība

⁵⁴Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 22.februāra lēmums lietā Nr.SK-1073/2016. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2016> [aplūkots 16.04.2022.]

⁵⁵Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015.gada 29.aprīļa spriedums lietā Nr.2014-31-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2014/07/2014-31-01_Spriedums.pdf#search= [aplūkots 09.04.2022.]

⁵⁶Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2020.gada 4.novembra spriedums lietā Nr.SK-947/2020. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2020> [aplūkots 09.04.2022.]

⁵⁷Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2021.gada 17.marta spriedums lietā Nr.SK-119/2021. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2021> [aplūkots 09.04.2022.]

ir apmierināta daļēji, tātad advokāta sniegtā juridiskā palīdzība nav bijusi kvalitatīva, kā arī vērtēta advokāta izrakstīto rēķinu apmaksā un vienošanās par atliktajiem maksājumiem. Senāta ieskatā apelācijas instances tiesas pēc savas iniciatīvas veikto likumdevēja noteikto atlīdzināmo izdevumu par advokāta pakalpojumiem apmēra samazinājumu nevar atzīt par pamatotu, jo lietas dalībniekam sniegtās juridiskās palīdzības kvalitāte nav kritērijs, kas tiesai jāvērtē, nosakot prāvu vinnējušai pusei atlīdzināmo izdevumu apmēru, kā arī rēķina apmaksas faktam nav nozīmes, jo atbilstoši Civilprocesa likuma 44.panta pirmajai prim daļai, par atlīdzināmo izdevumu faktisko apmēru uzskata gan izdevumus, kuri jau ir samaksāti, gan izdevumus, par kuriem saskaņā ar advokāta un puses vienošanos par juridiskās palīdzības sniegšanu ir izrakstīts rēķins. Tādējādi secināms, ka apelācijas instances tiesa bija pārsniegusi savas kompetences robežas. Autoresprāt, šis regulējums, kas tiesai paredz zināmu rīcības brīvību, liek tiesnesim nostāties starp diviem principiem un izvēlēties, kuram par labu lemt. Vienā pusē liekams sacīkstes un pušu līdztiesības princips, bet otrā – taisnīguma princips. No vienas puses tiesnesis var ievērot pušu sacīkstes principu un būt pasīvs, taču no otras noskatīties, ka persona, kura varbūt mazāk orientējas tiesību jautājumos, tiek nostādīta situācijā, kad tai jāatmaksā nesamērīgi izdevumi par advokāta palīdzību. Kā to ir noteicis Senāts, ja tiesa lemj par labu taisnīguma principam, tad šāds lēmums ir jāmotivē, kas šķiet kā samērīgs un loģisks situācijas risinājums.

Plašas diskusijas savlaik raisījis pantā lietotais jēdziens – advokāts. Jānorāda, ka jēdziens “advokāts” nav tulkojams paplašināti. Ar jēdzienu “advokāts” Civilprocesa likumā saprotamas tikai Latvijas Republikas Advokatūras likuma⁵⁸ 4.panta pirmajā daļā nosauktās personas: 1) zvērināti advokāti; 2) zvērinātu advokātu palīgi; 3) Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņi, kuri ieguvuši advokāta kvalifikāciju kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm un ārvalstu advokāti jeb trešo valstu advokāti, kas Latvijā var praktizēt saskaņā ar Latvijas Republikai saistošiem starptautiskajiem līgumiem par juridisko palīdzību. Citiem vārdiem sakot, ar lietas vešanu saistītajos izdevumos iekļauti tikai zvērinātu advokātu sniegtie pakalpojumi jeb, ja juridisko palīdzību pusei sniegs jurists, kas nav advokāts, tad šos izdevumus uzvarējusi puse nevarēs pieprasīt atlīdzināt. Par šo tēmu Satversmes tiesā tika iesniegta konstitucionālā sūdzība. Latvijas Republikas Satversmes tiesa lietā Nr.2013-04-01 sprieda „Par Civilprocesa likuma 33. panta trešās daļas 1. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92. pantam”.⁵⁹ Iesniedzēja norādīja, ka tā bijusi puse civillietā, kurā otras puses prasījumus tiesa atzinusi par nepamatotiem un noraidījusi, tādēļ,

⁵⁸ Latvijas Republikas Advokatūras likums: LV likums. Pieņemts 27.04.1993. [12.04.2022. red.]

⁵⁹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2014.gada 7.februāra spriedums lietā Nr.2013-04-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2013-04-01_Spriedums.pdf [aplūkots 02.04.2022.]

pamatojoties uz apstrīdēto normu, lūgusi tiesu piedzīt no otras puses ar lietas vešanu saistītos izdevumus, tostarp – izdevumus, kas tai bija radušies, saņemot juridisko palīdzību. Pirmās instances un apelācijas instances tiesā šis prasījums tika noraidīts, jo juridisko palīdzību lietā sniegusi persona, kura nav advokāts. Senāts norādīja, ka jēdziens “advokāts” ir jātulko paplašināti, ar to saprotot arī citus kvalificētus juristus, taču vēlāk no šīs atziņas atkāpās. Satversmes tiesa lēma, ka Civilprocesa likuma 33.panta trešās daļas 1.punkts atbilst Satversmei, ņemot vērā šādus apsvērumus – advokāts juridisko palīdzību ir spējīgs sniegt kvalitatīvāk, viņu saista ētikas normas, viņš sekmē tiesas procesa ekonomiju un veicina taisnīgāka rezultāta sasniegšanu, turklāt personas, kurām par sliktu lieta izšķirta, tiek pasargātas no pienākuma segt nepamatotus vai nesamērīgus izdevumus. Darba autorei šajā jautājumā domas dalās, jo no vienas puses var piekrist spriedumā izteiktajiem viedokļiem, ka advokāts juridisko palīdzību sniegs kvalitatīvāk un jēdziena “advokāts” paplašināšana, ietverot arī juristus, radīs tiesai papildus noslodzi vērtējot personu sniegtās juridiskās palīdzības kvalitāti un risinot šādu personu atlīdzības jautājumus. Taču no otras puses, zaudējusi puse ir nepamatoti vērsusies tiesā uz izraisījusi nepieciešamību otrai pusei lieki iztērēt naudu, kuras atlīdzināšanu Civilprocesa likums neparedz. Būtiski piebilst, ka no Satversmes tiesas prakses izriet arī tas, ka izdevumi avokāta palīdzības samaksai ietilpst tiesību uz “brīvu pieeju tiesai” tvērumā, kas ir viens no taisnīgas tiesas elementiem. Jēdziena “brīva pieeja tiesai” saturā ietilpst arī tiesas noteikts puses pienākums konkrētā apmērā atlīdzināt izdevumus advokāta palīdzības samaksai.⁶⁰

Civilprocesa kodekss noteic, ka tiesvedības izmaksās ietilpst izdevumi advokāta vai advokāta palīga palīdzības apmaksai, kā arī jēdziens “advokāts” tiek tulkots tāpat kā Latvijā, jo izdevumi par juridisko pakalpojumu saņemšanu, izņemot advokātu un advokātu palīgu sniegtos juridiskos pakalpojumus, netiek atlīdzināti. Jāpiemin, ka arī Lietuvā izdevumiem par advokāta palīdzību ir noteikti atlīdzināmi apmēri, taču tie ir regulēti ministra apstiprinātos noteikumos, ko var pielīdzināt Latvijas Ministru kabineta noteikumiem. Taču Igaunijas Civilprocesa kodekss runā par izdevumu atlīdzināšanu personai, kura veic darbības uz līguma pamata, tas nosaka, ka šī persona var būt advokāts vai cits pārstāvis, kas pārstāv lietas dalībnieku tiesvedībā un paredz tiesas tiesības pārbaudīt šo izdevumu apmēru, kā arī vērtēt pārstāvja atlīdzības nepieciešamību un pamatotību.

Kā jau iepriekš tika apskatīts, tiesvedībā ne vienmēr lieta tiek izskatīta pēc būtības, jo, piemēram, prasītājs var atteikties no prasības, tiesa var izbeigt tiesvedību vai atstāt prasību bez izskatīšanas. Taču šādās situācijās ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanu

⁶⁰LR Satversmes tiesas spriedums lietā Nr.2013-04-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2013-04-01_Spriedums.pdf [aplūkots 02.04.2022.]

Civilprocesa likums neregulē. Tomēr ir izveidojusies tiesu prakse, nosakot kā tiesai ir jārikojas. Autores ieskatā atbildētājs ir tiesīgs saņemt atlīdzību par izdevumiem par advokāta palīdzību arī tad, ja likums tieši to neparedz. Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija spriedumā lietā Nr.05022912⁶¹ atsaucās uz judikatūrā atzītu principu, ka prasītājam ir pienākums atlīdzināt atbildētājam tiesāšanās izdevumus arī tiesvedības izbeigšanas gadījumā.

Augstākās tiesas Civillietu departaments lietā Nr.SKC-2390/2016⁶², kurā atbildētājam bija radušies izdevumi par advokāta palīdzības saņemšanu saistībā ar paredzēto tiesvedību apelācijas instances tiesā, bet lieta pēc būtības netika skatīta, tiesa norādīja, ka tam nav nozīmes, jo atbildētājas pārstāve – advokāte – bija gatavojusies tiesas sēdei, iepazinusies un izanalizējusi lietas materiālus, tāpēc situācijā, kad Civilprocesa likuma 44.pantā nav reglamentēta ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšana visos iespējamajos tiesvedības procesa pabeigšanas gadījumos, atbildētājam nevar liegt tiesību prasīt atlīdzināt izdevumus, kas viņam radušies sakarā ar lietas vešanu, kaut arī lietā galīgais nolēmums nav spriedums, ar kuru Civilprocesa likumā nav reglamentēta ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšana visos iespējamajos tiesvedības izbeigšanas gadījumos un tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanas regulējuma jēgu un mērķi, atzīstams, ka šajā gadījumā likumā ir neapzināts robs, kurš aizpildāms tiesību piemērošanas analogijas ceļā. Augstākās tiesas Senāts lietā Nr.SKC-1770/2013⁶³ uzsvēra, ka tikai tad, ja prasība noraidīta, ar lietas vešanu saistītos izdevumus piespriež no prasītāja par labu atbildētājam. Līdz ar to gadījumos, ja tiesa ir tikai daļēji apmierinājusi prasību un piedzinusi kaut vai naudas izteiksmē pavisam niecīgu summu, atbildētājs nevar prasīt tiesu pārnest izdevumus advokāta atlīdzības samaksai uz prasītāju. Prasības daļēja apmierināšana apstiprina to, ka atbildētājs ir aizskāris prasītāja civilās tiesības un prasītāja vēršanās tiesā ir bijusi pamatota.

Apkopojot iepriekš minēto secināms, ka izdevumi par advokāta palīdzību ir ar lietas vešanu saistīto izdevumu veids, ar kuru praksē ir bijušas visvairāk neskaidrības un problēmas. To pamato tiesu praksē izteiktās atziņas un publikācijas par dažādiem ar izdevumu par advokāta palīdzības atlīdzināšanu saistītiem aspektiem. Svarīgākie no tiem ir, ka izdevumi ir atlīdzināmi tikai par advokāta, nevis jebkura jurista palīdzību jeb jēdziens “advokāts” jāskata šauri – Latvijas Republikas Advokatūras likuma izpratnē, turklāt tiesā iesniedzams orderis, kas apliecina advokāta statusu. Atlīdzināmi ir ne tikai tie izdevumi, kas jau ir samaksāti, bet

⁶¹Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2014.gada 16.maija spriedums lietā Nr.C05022912. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/176178.pdf> [aplūkots 17.04.2022.]

⁶²Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 16.oktobra lēmums lietā Nr.SKC-2390/2016. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2016> [aplūkots 17.04.2022.]

⁶³Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 28.novembra spriedums lietā Nr.SKC-1770/2013. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2013> [aplūkots 18.04.2022.]

arī tie, par kuriem ir izrakstīts rēķins, tādējādi paplašinot jēdzienu “faktiskais apmērs”. Likums paredz tiesas tiesības samazināt izdevumus par advokāta palīdzību, tiesa to var darīt pēc lietas dalībnieka iniciatīvas, lai netiktu pārkāpts pušu sacīkstes princips, taču izņēmuma gadījumos tiesa var rīkoties pēc savas iniciatīvas, savu lēmumu pamatojot.

3.2. Izdevumi par valsts nodrošināto juridisko palīdzību

Tiesāšanās izdevumu mērķis, no vienas puses, ir atturēt personas vērsties tiesā ar nepamatotām prasībām un prasībām parniecīgām summām. Taču, no otras puses, tiesāšanās izdevumi nedrīkst padarīt tiesas aizsardzību par nepieejamu tās pārmērīgās dārdzības dēļ. Kā jau iepriekš pieminēts, Latvijas Republikas Satversmes 92.panta noteikumi prasa ikvienam nodrošināt tiesības uz tiesas aizsardzību. Vispāratzīts, ka civillietu vešanai tiesā mūsdienu sacīkstes principa ietvaros nepieciešama kvalificēta juridiskā palīdzība, kuras iegūšanai ne katrai personai ir vajadzīgie līdzekļi.⁶⁴

Lai veicinātu fiziskās personas tiesības uz taisnīgu tiesas aizsardzību, nodrošinot valsts garantētu finansiālu atbalstu juridiskās palīdzības saņemšanai Latvijā ir pieņemts Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums⁶⁵. Vairāku gadu garumā ir radīts un pilnveidots mehānisms, kurš nodrošina fiziskai personai juridiskās palīdzības saņemšanu no valsts, ar nosacījumu, ka attiecīgā persona ieguvusi maznodrošinātas vai trūcīgas personas statusu vai arī ka tā pēkšņi nonākusi tādā situācijā un materiālajā stāvoklī, kas liedz nodrošināt savu tiesību aizsardzību vai atrodas pilnā valsts vai pašvaldības apgādībā.⁶⁶

Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības jēdziens tiek pieminēts arī vairākos starptautiskos dokumentos, piemēram, Eiropas pamattiesību hartas⁶⁷ 47.panta trešā daļa noteic, ka juridiskā palīdzība tiek sniegta tiem, kam nav pietiekamu līdzekļu, ciktāl šī palīdzība ir nepieciešama, lai nodrošinātu efektīvu tiesiskuma īstenošanu, kā arī Cilvēku tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija⁶⁸ paredz, ka ikvienam ir tiesības aizstāvēt sevi pašam vai ar paša izvēlētu juridisku palīdzību, vai, ja trūkst līdzekļu, lai algotu šo juridisko palīdzību, saņemt to par velti, ja to prasa justīcijas intereses.

⁶⁴Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 171.lpp

⁶⁵Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums: LV likums. Pieņemts 17.03.2005. [21.04.2022. red.]

⁶⁶Ose D. Juridiskās palīdzības izdevumi kā tiesāšanās izdevumu veids. Pieejams: https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-74_2016_Arvalstu-invest-ties-mij.pdf [aplūkots 14.05.2022.]

⁶⁷Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Starptautisks dokuments. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES> [aplūkots 14.05.2022.]

⁶⁸Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Starptautisks dokuments. Stājās spēkā 27.06.1997. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [aplūkots 14.05.2022.]

Arī Lietuvas un Igaunijas Civilprocesa kodekss paredz personu tiesības saņemt valsts garantēto juridisko palīdzību, turklāt šo izdevumu atlīdzināšanas kārtība ir tāda pati kā Latvijas regulējumā.

Civilprocesa likuma 33.panta trešā daļa ar 4.punktu – izdevumi par valsts nodrošināto juridisko palīdzību, un vienlaikus likums ar 44.¹pantu, tika papildināts ar 2015.gada 10.decembra Grozījumiem Civilprocesa likumā⁶⁹. No likumprojekta anotācijas izriet, ka ar šiem grozījumiem tiek definēts jauns ar lietas vešanu saistīto izdevumu veids, noteikti valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības izdevumu piedziņas nosacījumi un kārtība, kā arī nosacījumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības izdevumu atlīdzināšanu valstij.⁷⁰ Jaunā regulējuma mērķis bija noteikt kārtību tiesām, kas procesuālā kārtā ļautu piedzīt no zaudējušās puses valsts labā tos izdevumus, kurus valsts ir taisījusi, lai nodrošinātu juridisko palīdzību attiecīgajai personai. Neapšaubāmi, šādam regulējumam Civilprocesa likumā vajadzētu būt ietvertam jau sākotnēji, līdz ar likuma par Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma spēkā stāšanos, lai novērstu nevienādo attieksmi attiecībā pret personām, kurām par sliktu ir taisīts tiesas spriedums.⁷¹

Būtiski uzsvērt, ka šie ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi valstij, nevis lietas dalībniekiem, to pamato Civilprocesa likuma 42.pants. Autores ieskatā izdevumi par valsts nodrošināto juridisko palīdzību pielīdzināmi izdevumiem advokāta palīdzības samaksai. Atšķirība ir tā, ka pakalpojuma saņēmējs ir maznodrošināta, trūcīga vai īpašā situācijā vai stāvoklī esoša persona.

Bezmaksas juridiskās palīdzības nodrošināšana parasti tiek traktēta kā “bezmaksas”. Tā tiesām ir bezmaksas, taču tikai juridiskās palīdzības saņēmējam. Tā nav bezmaksas attiecībā uz visām personām, kas piedalās lietā, tātad attiecībā arī uz pretējo pusi, kas lietā zaudējusi.⁷²

Civilprocesa likuma 44.¹pants nosaka, ka izdevumi par valsts nodrošināto juridisko palīdzību sastāv no divām daļām: 1) izdevumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanu un 2) ar valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanu saistītie atlīdzināmie izdevumi. Ar izdevumiem par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanu tiek saprasta juridiskās palīdzības sniegšana (juridiskā konsultācija, procesuālā dokumenta sastādīšana, pārstāvība tiesā). Turpretī ar valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanu saistītie

⁶⁹Grozījumi Civilprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 10.12.2015. [21.04.2022. red.]

⁷⁰Likumprojekta “Grozījumi Civilprocesa likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/9C46659732410978C2257E8100293067?OpenDocument> [aplūkots 21.04.2022.]

⁷¹Ose D. Juridiskās palīdzības izdevumi kā tiesāšanās izdevumu veids. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-74_2016_Arvalstu-invest-ties-mij.pdf [aplūkots 14.05.2022.]

⁷²Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 175.lpp.

atlīdzināmie izdevumi ir ceļa izdevumi, viesnīcas izdevumi u.c. Gan vienus, gan arī otru izdevumus sedz valsts Ministru kabineta noteikumos Nr.1493 noteiktajā apmērā. Minēto izdevumu iedalījums pantā norādīts tāpēc, lai uzsvērtu, ka abus šo izdevumu veidus tiesa no zaudējušās puses piespriež valsts ienākumos Civilprocesa likuma 42.panta kārtībā. Līdz ar to likumdevējs jautājumu par saņemtās juridiskās palīdzības izdevumu atlīdzību, ja izdevumus uzņēmusies segt valsts, nevis tie radušies pašai pusei, noregulējis atbilstoši jau esošajiem civilprocesa pamatprincipiem.⁷³

Kā jau iepriekš minēts, izdevumi par valsts nodrošināto juridisko palīdzību regulēti Ministru kabineta noteikumos Nr.1493 “Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības apjomu, samaksas apmēru, atlīdzināmajiem izdevumiem un to izmaksas kārtību”⁷⁴. Tie nosaka valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības veidus, apjomu, samaksas apmēru un ar juridiskās palīdzības sniegšanu saistītos atlīdzināmos izdevumus, to apmēru un izmaksas kārtību. Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība civillietās izpaužas kā juridiskā konsultācija ārpus tiesas un tiesvedības stadijā, procesuālā dokumenta sastādīšana ārpus tiesas un tiesvedības stadijā, kā arī pārstāvība tiesā. Noteikumu 9.punktā uzskaitīti juridiskās palīdzības veidi un attiecīgi cik katrs no tiem maksā stundā. Piemēram, par sniegtu juridisko konsultāciju valsts maksā 30 euro stundā, bet par pārstāvību tiesas sēdē – 40 euro stundā.

Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma 34. un 35.pants paredz situācijas, kad personai, kas saņēmusi juridisko palīdzību, ir pašai jāatmaksā ar juridisko palīdzību saistītos izdevumus. Tas ir gadījumos, ja Juridiskās palīdzības administrācija konstatē, ka persona ir norādījusi īstenībai neatbilstošas ziņas, kas bijušas par pamatu juridiskās palīdzības saņemšanai, persona ļaunprātīgi izmanto tiesības uz juridisko palīdzību vai persona ir nepamatoti saņēmusi juridisko palīdzību. Tātad – valsts nodrošināto juridisko palīdzību ir saņēmusi persona, kurai uz to nebija tiesību vispār vai arī kura šīs tiesības ir izmantojusi negodprātīgi. Visos šādos gadījumos personas labā taisītie izdevumi ir piedzenami administratīvā procesa ietvaros.⁷⁵ Jāatzīmē, ka šie Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma noteikumi nav jāsaprot kā ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšana lietas dalībniekiem civilprocesā, jo to pamatā ir personas negodprātīga rīcība.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 44.¹panta otro daļu, kas noteic izdevumu par valsts nodrošināto juridisko palīdzību un to atlīdzināšanu valstij, izdevumu tiesa piedzen atbilstoši

⁷³Autoru kolektīvs. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. 2016, 175.-176.lpp.

⁷⁴Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības apjomu, samaksas apmēru, atlīdzināmajiem izdevumiem un to izmaksas kārtību: Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1494. [10.04.2022. red.]

⁷⁵Ose D. Juridiskās palīdzības izdevumi kā tiesāšanās izdevumu veids. Pieejams: https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-74_2016_Arvalstu-invest-ties-mij.pdf [aplūkots 14.05.2022.]

42.pantā minētajiem nosacījumiem. Tas paredz, ka tie ir piespriežami no atbildētāja valsts ienākumos proporcionāli apmierinātajai prasījuma daļai. Taču 44.panta otrā un trešā daļa noteic, ka izdevumus piespriež no atbildētāja par labu prasītājam, ja viņa prasījums ir apmierināts pilnīgi vai daļēji. Līdz ar to, attiecinot valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības izdevumus uz izdevumu grupu, kas saistīti ar lietas vešanu, likumdevējs ir noteicis atšķirīgus atlīdzināšanas kritērijus valstij, paredzot tiesas izdevumu grupai raksturīgo atlīdzināšanas noteikumu – proporcionāli apmierinātajai prasības daļai.⁷⁶ Autore piekrīt, ka ir noteikti atšķirīgi atlīdzināšanas kritēriji un ir saskatāma pretruna starp šiem diviem pantiem.

Ir saskatāma vēl viena būtiska atšķirība starp izdevumu par valsts nodrošināto juridisko palīdzību atlīdzināšanu un pārējo ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas kārtību. Tā ir redzama Civilprocesa likuma 44.¹panta trešajā daļā – ziņas par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības izdevumu apmēru tiesa iegūst no valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības reģistra un no valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniedzēja iesniegtā paziņojuma par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanu civillietās. Taču, kā iepriekš tika apskatīts, pārējo ar lietas vešanu saistīto izdevumu esību lietas dalībniekiem ir jāpierāda pašiem, iesniedzot to apliecinošus dokumentus. Tātad secināms, ka izdevumu par valsts nodrošināto juridisko palīdzību pusei, kas to saņēmusi, nav jāpierāda, bet šo informāciju iegūst tiesa.

Aplūkojot šīs atšķirības, domājams, ka izdevumu par valsts nodrošināto juridisko palīdzību atlīdzināšanas īpatnības vairāk atbilst tiesas izdevumiem, taču, pēc autores domām, tie ir pieskaitīti pie ar lietas vešanu saistītajiem izdevumiem, jo to būtība ir tāda pati kā izdevumiem par advokāta palīdzību.

Apkopojot iepriekš minēto, izdevumi par valsts nodrošināto juridisko palīdzību ir ar lietas vešanu saistīto izdevumu veids, kuri ietilpināmi kategorijā “izdevumi, kas saistīti ar juridisko palīdzību”. Tie atšķiras no pārējiem ar lietas vešanu saistīto izdevumu veidiem ar to, ka tie zaudējušajai pusei ir jāatlīdzina valstij, nevis lietas dalībniekam. Kā arī to esība lietas dalībniekam nav jāpamato ar apliecinošiem dokumentiem, bet tiesa, neatkarīgi no tā, vai puse lūgusi to atlīdzināšanu valsts labā, pati iegūst ziņas un piedzen tos no zaudējušās puses.

⁷⁶Ose D. Juridiskās palīdzības izdevumi kā tiesāšanās izdevumu veids. Pieejams: https://www.apgads.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-74_2016_Arvalstu-invest-tiesmij.pdf [aplūkots 14.05.2022.]

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir viens no tiesāšanās izdevumiem veidiem civilprocesā. Atlīdzināmi ir Civilprocesa likumā nosauktie ar lietas vešanu saistīto izdevumu veidi: izdevumi par advokāta palīdzību, izdevumi sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm, ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi, izdevumi par valsts nodrošināto juridisko palīdzību un izdevumi par tulka palīdzību tiesas sēdē. Atlīdzības tiesību un pienākuma subjektu lokā ir prasītājs, atbildētājs un trešās personas ar patstāvīgiem prasījumiem.
2. Ar lietas vešanu saistītie izdevumi ir atlīdzināmi, ja prasība ir apmierināta vai daļēji apmierināta, tiesa tos piedzen ievērojot sadarbības, saprātīguma un samērības principu. Ir nepieciešams papildināt Civilprocesa likuma 44.panta trešo daļu, nosakot ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas kārtību, kad lieta pēc būtības netiek izskatīta.
3. Izdevumi sakarā ar ierašanos uz tiesas sēdēm ir atlīdzināmi, ja tiesā ir iesniegti to apliecinājoši dokumenti, taču to atlīdzināšanas kārtība ir neizprotama, jo to regulē pielāgoti Ministru kabineta noteikumi. Ir nepieciešams izdot jaunus Ministru kabineta noteikumus ar nosaukumu "Kārtība, kādā atlīdzināmi ar ierašanos uz tiesas sēdēm saistītie izdevumi". Šobrīd, Covid-19 vīrusa izplatības apstākļos, šie izdevumi ir kļuvuši mazāk aktuāli, jo tiesības tikt uzklausītam var nodrošināt ar videokonferenču palīdzību, tādējādi realizējot procesuālās ekonomijas principu.
4. Ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi rodas, realizējot sacīkstes principu jeb iegūstot tos un noformējot atbilstoši likuma prasībām. Tiesas pienākums ir rīkoties procesuālās ekonomijas principa ietvarā, vērtējot to pieļaujamību un attiecināmību. Ar regulējumu Civilprocesa likumā ir par maz, lai izprastu ar pierādījumu savākšanu saistīto izdevumu atlīdzināšanas kārtību, tāpēc būtu jāizdod Ministru kabineta noteikumi ar nosaukumu "Kārtība, kādā atlīdzināmi ar pierādījumu savākšanu saistītie izdevumi".
5. Ja lietas dalībnieks nesaprot valsts valodu, tā pienākums ir pieaicināt tulku, kas var būt jebkura persona. Lai tiesa piedzītu izdevumus par tulka palīdzību tiesas sēdē, pusei ir jāiesniedz izdevumu apliecinājoši dokumenti un tiesības jāizlieto godprātīgi. Ir nepieciešams papildināt Civilprocesa likuma 44.pantu, nosakot tiesas tiesības samazināt vai atteikt tulka izdevumu atlīdzināšanu, ja tulks ir nekompetents izpildot savu pienākumu.

6. Izdevumu par advokāta palīdzību atlīdzināšana civilprocesā ir iespējama tad, ja juridisko palīdzību sniedzis advokāts Latvijas Republikas Advokatūras likuma izpratnē, turklāt tiesā ir iesniegts orderis. Izdevumi ir atlīdzināmi faktiskajā apmērā, ietverot arī tos, par kuriem ir izrakstīts rēķins, tomēr likums nosaka maksimālos atlīdzināmos apmērus, sadalot tos kategorijās pēc rakstura, prasības summas un lietas sarežģītības.
7. Izdevumi par valsts nodrošināto juridisko palīdzību atšķirībā no pārējiem ar lietas vešanu saistītajiem veidiem ir atlīdzināmi kā tiesas izdevumi, ievērojot proporcionalitātes principu, tie zaudējušajai pusi ir jāatlīdzina valstij, kā arī to esamība nav jāpierāda, bet tiesa pati iegūst ziņas un piedzen tos neatkarīgi no lietas dalībnieku izteiktās gribas.
8. Salīdzinot Latvijas Civilprocesa likuma ar Lietuvas un Igaunijas Civilprocesa kodeksa regulējumu par ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšanu lietas dalībniekiem, autore secina, ka Latvijai līdzīgāks ir Igaunijas regulējums, taču tas paredz atlīdzināt izdevumus par nesaņemto darba samaksu. Būtiskākā atšķirība no Lietuvas regulējuma ir noteikums, ka atlīdzības tiesību subjektu lokā ietilpst arī trešās personas bez patstāvīgiem prasījumiem.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Bukovskis V. Civīlprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1993.
2. Civīlprocesa likuma komentāri. I daļa (1.-28.nodaļa). Otrais papildinātais izdevums. Sagatavojis autoru kolektīvs Prof.K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2016.
3. Lapsa J. Civīlprocesuālais regulējums atlīdzībai par advokāta pakalpojumiem. Jurista Vārds, 2018, Nr.51/52. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/273942-civilprocesualais-regulejums-atlidzibai-par-advokata-pakalpojumiem/> [aplūkots 17.04.2022.]
4. Laviņš A. Tiesneša un advokāta lomas attīstība modernajā civīlprocesā. Jurista Vārds, 2021, Nr.36. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/279447-tiesnesa-un-advokata-lomas-attistiba-modernaja-civilprocesa/> [aplūkots 03.05.2022.]
5. Ose D. Juridiskās palīdzības izdevumi kā tiesāšanās izdevumu veids. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Jur-konf-74_2016_Arvalstu-invest-ties-mij.pdf [aplūkots 14.05.2022.]
6. Ose D. Tiesāšanās izdevumu atlīdzināšana un atbrīvošana no tiesas izdevumiem. Jurista Vārds, 2009, Nr.24/25. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/193284-tiesasanas-izdevumu-atlidzinasana-un-atbrivosana-no-tiesas-izdevumiem/> [aplūkots 01.05.2022.]
7. Ose D. Valsts nodevas regulējuma atsevišķie aspekti un prakses īpatnības civīlprocesā. Pieejams: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juridiskas-konferences/JUZK-79-2021/juzk.79.25_Ose.pdf [aplūkots 02.05.2022.]
8. Priekšlikumi: Par priekšlikumiem likumprojektam “Grozījumi Civīlprocesa likumā” (reģ.Nr.628/Lp12) pirms otrā lasījuma. Pieejams: [http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/4fe9920baf32c89cc225804b0042564e/\\$FILE/2_2428-12_16.pdf](http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/4fe9920baf32c89cc225804b0042564e/$FILE/2_2428-12_16.pdf) [aplūkots 18.04.2022.]
9. Priekšlikumi: Par priekšlikumu iesniegšanu likumprojektam “Grozījumi Civīlprocesa likumā” (Nr.363/Lp12). Pieejams: <https://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/D4EB8EE842529674C2257F2B0043E5AA?OpenDocument> [aplūkots 16.04.2022.]
10. Priekšlikumi: Par priekšlikumu iesniegšanu likumprojektam “Grozījumi Civīlprocesa likumā” (Nr.363/Lp12). Pieejams:

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/DE6BB22C0A9A8C69C2257EFB004712CB?OpenDocument> [aplūkots 15.05.2022.]

11. Rone D. Izdevumi advokāta palīdzības samaksai un to atlīdzināšanas apmēra noteikšana. Jurista Vārds, 2018, Nr.51/52. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/273940-izdevumi-advokata-palidzibas-samaksai-un-to-atlidzinanas-apmera-noteiksana/> [aplūkots 18.04.2022.]
12. Tiesas izdevumu atlīdzināšana civilprocesā. Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/290790-tiesas-izdevumu-atlidzinana-civilprocesa-2017> [aplūkots 10.04.2022.]
13. Tiesāšanās izdevumi civilprocesā. Ar ko jāērķinās? Pieejams: <https://lvportals.lv/tiesas/289986-tiesanas-izdevumi-civilprocesa-ar-ko-jarekinas-2017> [aplūkots 13.03.2022.]
14. Vārna D. Par grozījumiem Civilprocesa likumā saistībā ar izmaiņām tulka nodrošināšanā. Jurista Vārds, 2016, Nr.27. Pieejams: <https://juristavards-lv.datubazes.lanet.lv/doc/268918-par-grozijumiem-civilprocesa-likuma-saistiba-ar-izmainam-tulka-nodrosinasana/> [aplūkots 17.04.2022.]

Normatīvie akti

1. Civilprocesa likums: LV likums. Pieņemts 14.10.1998. [26.02.2022. red.]
2. Covid-19 infekcijas izplatības pārvaldības likums: LV likums. Pieņemts 05.06.2020. [18.04.2022. red.]
3. Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likums: LV likums. Pieņemts 17.03.2005. [21.04.2022. red.]
4. Latvijas Republikas Satversme: LV likums. Pieņemts 15.02.1922. [15.04.2022. red.]
5. Grozījumi Civilprocesa likumā: LV likums. Pieņemts 10.12.2015. [21.04.2022. red.]
6. Grozījumi Civilprocesa likumā: LV likums. Pieņemts: 04.02.2016. [15.04.2022. red.]
7. Valsts valodas likums: LV likums. Pieņemts: 09.12.1999. [15.05.2022. red.]
8. Latvijas Republikas Advokatūras likums: LV likums. Pieņemts 27.04.1993. [12.04.2022. red.]
9. Kārtība, kādā atlīdzināmi ar komandējumiem saistītie izdevumi: Ministru kabineta 2010.gada 12.oktobra noteikumi Nr.969. [12.04.2022. red.]
10. Noteikumi par valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības apjomu, samaksas apmēru, atlīdzinājumiem izdevumiem un to izmaksas kārtību: Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1494. [10.04.2022. red.]

11. Estonian Code of Civil Procedure [Igaunijas Civilprocesa kodekss]. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/109102013011> [aplūkots 23.04.2022.]
12. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas [Lietuvas Civilkodekss]. Pieejams: <https://www.infolex.lt/ta/77554> [aplūkots 10.05.2022.]

Eiropas Savienības un starptautiskie normatīvie akti

1. Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Starptautisks dokuments. Stājās spēkā 27.06.1997. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/lv/starptautiskie-ligumi/id/649> [aplūkots 14.05.2022.]
2. Eiropas Savienības Pamattiesību harta. Starptautisks dokuments. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=ES> [aplūkots 14.05.2022.]
3. Model European Rules of Civil Procedure. Pieejams: https://www.europeanlawinstitute.eu/fileadmin/user_upload/p_eli/Publications/200925-eli-unidroit-rules-e.pdf [aplūkots 03.05.2022.]

Tiesu prakse

1. Kurzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2021.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.CA-0177-21/5. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/472986.pdf> [aplūkots 24.04.2022.]
2. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 28.februāra spriedums lietā Nr.SKC-79/2014. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/148940.pdf> [aplūkots 14.05.2022.]
3. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 31.augusta spriedums lietā Nr.SKC-1692/2016. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2016> [aplūkots 15.04.2022.]
4. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 22.februāra lēmums lietā Nr.SKC-1073/2016. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2016> [aplūkots 16.04.2022.]
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 16.oktobra lēmums lietā Nr.SKC-2390/2016. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2016> [aplūkots 17.04.2022.]

6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018.gada 3.septembra spriedums lietā Nr.SKC-240/2018. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2018> [aplūkots 16.04.2022.]
7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 28.novembra spriedums lietā Nr.SKC-1770/2013. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2013> [aplūkots 18.04.2022.]
8. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2014.gada 7.februāra spriedums lietā Nr.2013-04-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/02/2013-04-01_Spriedums.pdf [aplūkots 02.04.2022.]
9. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2015.gada 29.aprīļa spriedums lietā Nr.2014-31-01. Pieejams: https://www.satv.tiesa.gov.lv/web/viewer.html?file=/wp-content/uploads/2014/07/2014-31-01_Spriedums.pdf#search= [aplūkots 09.04.2022.]
10. Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2020.gada 16.decembra spriedums lietā Nr.SKC-231/2020. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2020> [aplūkots 22.04.2022.]
11. Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2020.gada 4.novembra spriedums lietā Nr.SKC-947/2020. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2020> [aplūkots 09.04.2022.]
12. Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2021.gada 17.marta spriedums lietā Nr.SKC-119/2021. Pieejams: <https://www.at.gov.lv/lv/tiesu-prakse/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2021> [aplūkots 09.04.2022.]
13. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2013.gada 16.decembra spriedums lietā Nr.C29533912. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/146603.pdf> [aplūkots 23.04.2022.]
14. Rīgas rajona tiesas 2014.gada 8.augusta spriedums. Pieejams: <https://www.tiesas.lv/nolemumi/pdf/183782.pdf> [aplūkots 23.04.2022.]
15. Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2014.gada 16.maija spriedums lietā Nr.C05022912. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi/pdf/176178.pdf> [aplūkots 17.04.2022.]

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs “Ar lietas vešanu saistīto izdevumu atlīdzināšana lietas dalībniekiem civilprocesā” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Rūta Zemture _____

Rekomendēju/ nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: Dr. iur. Daina Ose _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Civiltiesisko zinātņu katedrā __.__.2022.

Dekāna pilnvarotā persona: _____.

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē
__.__.2022.

Komisijas sekretārs (-e): _____